

Riksdagens protokoll

1976/77:20

29 oktober 1976

Debatter m. m.

Fredagen den 29 oktober

Fyllnadsval till utskott m. m.	3
Allmänpolitisk debatt (forts.)	4
Kontroll av viss låneverksamhet	41
Arbetstagarärs rätt till ledighet för utbildning	44
Svar på interpellation	
1976/77:11 av herr Olsson i Edane (s) om anordningsbidragen för daghemsbyggande	50
Anmälan av interpellationer:	
1976/77:25 av herr Norling (s) om den planerade post- och gods- terminalen i Solna	55
1976/77:26 av herr Granstedt (c) om fördelningen av statliga arbetsplatser inom Stockholmsregionen	55
1976/77:27 av herr Lindström (s) om sysselsättningsproblemen i Karlskrona	56
1976/77:28 av herr Lorentzon i Kramfors (vpk) om regeringens skogspolitik	58
1976/77:29 av fru Radesjö (s) om sysselsättningsproblemen i Ale kommun, m. m.	59
1976/77:30 av herr Feldt (s) om Sveriges engagemang i det in- ternationella energiprogrammet	60
Meddelande om frågor:	
1976/77:49 av herr Håkansson i Trelleborg (s) om strukturom- vandlingen inom gummiindustrin	62
1976/77:50 av herr Jonsson i Husum (s) om förlängning av ostkustbanan, m. m.	62
1976/77:51 av herr Persson i Heden (c) om fördelningen av visst anslag till statens vägverk	62
1976/77:52 av herr Strindberg (m) om rätt till delpension för egenföretagare	62

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 29 oktober**

Val av suppleant i försvarsutskottet	3
Val av ombud i Europarådets rådgivande församling	3
Val av suppleanter i Europarådets rådgivande församling...	3

Skatteutskottets betänkande

1976/77:1 om godkännande av tilläggsavtal till avtalet med Danmark, Finland, Island och Norge om handräckning i skatteärenden	41
---	----

Näringsutskottets betänkande

1976/77:1 om kontroll av viss låneverksamhet	41
--	----

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1976/77:1 om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning	44
1976/77:2 om arbets- och uppehållstillstånd	50
1976/77:3 om statliga pensionsförmåner	50
1976/77:4 om ändrade beräkningsgrunder för utdelande av statlig belöning	50

Fredagen den
29 oktober 1976**Fredagen den 29 oktober**

Kl. 09.00

*Fyllnadsval till
utskott m. m.***§ 1 Fyllnadsval till utskott m. m.**

Herr TALMANNEN:

De på föredragningslistan uppförda valen är föranledda av att herr Oskarsons ersättare skall beredas plats i utskott samt av att herr finansministern Bohman, fru utrikesministern Söder och herr utbildningsministern Wikström avsagt sig sina uppdrag i Europarådets rådgivande församling.

Moderata samlingspartiets riksdagsgrupp har som ny suppleant i försvarsutskottet anmält fru Wadensten samt som ombud i Europarådets rådgivande församling i stället för herr finansministern Bohman anmält nuvarande suppleanten herr Lidgard. Som ny suppleant i Europarådets rådgivande församling efter herr Lidgard har anmälts herr Björck i Nässjö.

Som nya suppleanter i Europarådets rådgivande församling efter fru utrikesministern Söder och herr utbildningsministern Wikström har vederbörande partigrupper anmält herr Larsson i Borrby resp. herr Molin.

Herr talmannen förklarade därefter valda till

suppleant i försvarsutskottet

fru Wadensten (m)

ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling

(för återstående tid till öppnandet av församlingens nästa ordinarie möte)

<i>ombud</i>	<i>personliga suppleanter</i>	
	herr Molin (fp)	(för herr Hedlund)
herr Lidgard (m)	herr Björck i Nässjö (m)	
	herr Larsson i Borrby (c)	(för herr Sjönell)

§ 2 Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.**§ 3 Föredrogs och hänvisades**

Propositioner

1976/77:14 till trafikutskottet

1976/77:16 och 17 till försvarsutskottet

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1976/77:19–24.

Fredagen den
29 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr SÖRENSON (s):

Herr talman! Jag vill gärna börja med att med en annan vinkling instämma i den kritik som tidigare under den här debatten har riktats mot den något egendomliga debattordningen. I mycket god tid förra veckan anmälde jag mig på talarlistan. Jag hade då ett tjugotal talare framför mig och räknade därför med att få komma upp i den ordningen. Nu står jag här på tredje dagen som nr 76 bland talarna, och det har självfallet bidragit till att jag på något sätt har måst omdisponera det material som jag kommer att föredra. Så mycket har ju redan blivit sagt.

Jag lyssnade med spänning på den kapitalistiska regeringens två företrädare som skall ta på sig huvudansvaret för landets ekonomiska politik under den närmaste framtiden.

Det var ingen ljus bild de tecknade, vare sig av den tid vi har närmast bakom oss eller av den vi har framför oss, och det är klart att det med hänsyn till den ovana situationen för den nya regeringen väl är taktiskt riktigt att skylla väntade misslyckanden och svårigheter på det tidigare fögderiet.

Om man kunde lyssna fram nyanser i framtoningen mellan Gösta Bohman och Ingemar Mundebo skulle det närmast vara den bornerade käckhet och ackuratess med vilken herr Bohman framförde den kapitalistiska ideologin. Vi finns inte på exportmarknaden, menade han, därför att vi har ett för högt arbetskostnadsläge. På det temat skall det sjungas rejält ett tag framöver nu, såvitt jag förstår. Samstämmigheten mellan regeringen och herrarna på Blasieholmen är påfallande, men som vanligt skiner motsägelserna i den egna ideologin igenom. Hur skall man annars förklara att den nye finansministern kan ge den avgångna regeringen skulden för den skeva löne- och prisutvecklingen? I budskapet före valet låg herr Bohman onekligen mer i fas med den grundläggande ideologin. Då sjöngs frihetens lov. Nu säger han att den socialdemokratiska regeringen underlåtit att ingripa med tillräcklig kraft för att styra ned kostnaderna. Då sade han att löntagarna inte fått någon reallönestegring över huvud taget under 1970-talet. Nu säger han att vi har fått för höga löner.

Den förre finansministern Gunnar Sträng påvisade i onsdags på det här området att där regeringen har ett direkt ansvar för löneutvecklingen – dvs. företagaransvaret för de statsanställdas löner – har löneutvecklingen fått ett betydligt lugnare förlopp än inom den privata sektorn. Det där känner jag till, eftersom det rör mitt eget förbunds område – Statsanställdas förbund.

Jag minns mycket väl läget våren 1975, då det nu gällande tvåårsavtalet tecknades. Det var kärvt över hela fältet. Läget var helt låst ända fram i mars månad. Genom regeringens handlingskraft och initiativ fick vi en snabb och rimlig lösning, som, med skattelättnaderna enligt Hagaupp-görelsen i botten, tog hänsyn både till samhället och till löntagarnas berättigade krav.

När vi nu i efterhand ser tillbaka på den uppgörelsen kan vi inte med bästa vilja i världen beteckna den som samhällsekonomiskt svag i den mening Gösta Bohman lägger in i begreppet. Enligt våra framräkningar, och de står oemotsagda, fick de statsanställda inom vårt område – Statsanställdas förbund – 12 % löneförhöjning under 1975 medan den s. k. fria marknadens löner räknades upp med mellan 17 och 18 %. I de 12 procenten ligger också uppräknigen genom kontrollstationsförhandlingarna våren 1976 för år 1975.

I sitt tal här i kammaren under onsdagens debatt sade finansministern ordagrant:

”Det finns anledning att åter stryka under att det i längden inte går att lösa folkhushållets och sysselsättningens problem genom en ohämmad expansion av den offentliga sektorn. Förutsättningen för en utbyggnad av denna sektor är att vi kan åstadkomma en motsvarande produktions- och produktivitetsökning i näringslivet. Detta är realiteter som inte minst 1975 års långtidsutredning och andra liknande utredningar klart har strukit under.”

Detta är en trivialitet, en plattityd. Men med vem söker finansministern sak genom det uttalandet? I hela den kapitalistiska världen försiggår en förändring av relationerna i sysselsättningen mellan den varuproducerande och den offentliga sektorn. Den åstadkoms, för att inte säga framtvings, genom förskjutningar i relationerna inom det organiskt sammansatta kapital som den kapitalistiska strukturen arbetar med. Mervärde investeras i alltmer avancerad teknologi inom den konstanta kapitaldelen under den tid då företagens konkurrensförhållanden är sådana att stockningar inte uppträder utan varor kan realiseras till kapital. Denna förskjutning från varuproduktion till offentlig produktion av tjänster är nödvändig för att de rådande produktionsförhållandena skall bestå, och den sker likvärdigt på lika nivåer inom hela den internationella kapitalistiska strukturen. Den kan växla till sitt innehåll genom skiftande värderingar men knappast till omfånget. Och den kan framför allt inte ske i snabbare takt än varuproduktiviteten tillåter. Här, i vårt eget land, under inflytande av värderingar som påverkats av oss alla men främst av socialdemokratin i ledande ställning sedan 44 år, har den offentliga sektorn fått sin speciella accent genom inriktningen mot solidaritet och jämlikhet till förmån för de utsatta grupperna.

Jag skulle nu vilja fråga finansministern var någonstans inom den offentliga sektorn någon komponent tillåtit ”en ohämmad expansion”. Är det inom sjukvården? Inom åldringsvården? Inom kriminalvården? Är det fråga om utbildningsområdet eller är det kanske försvaret som fått expandera på bekostnad av varuproduktionen? Vi kanske rent av har fått för många poliser? Eller är det fråga om de affärsdrivande verken? I så fall: Är det postverket som vi tillåtit expandera eller kanske SJ med sina ständiga bekymmer att söka hålla sig kvar på marknaden i konkurrens med bilproduktionen och dess varuexpansion?

Det skulle vara intressant att här i kammaren få veta litet mer preciserat

vad det är finansministern skulle önskat ha annorlunda utformat i den offentliga sektorn. I går stod nämligen hans partikamrat herr Carlshamre här och försökte övertyga kammaren om att vi med mycket små nyanser varit helt överens om socialpolitiken, och tidigare har andra företrädare för de kapitalistiska partierna sökt övertyga sig själva och oss socialister om att det inte råder skilda värderingar inom utbildningens och forskningens expansion, medan andra tjatat om att polisväsendet är underbemannat på grund av vår sparsamhet. Men det kanske ger sig längre fram i den politik ni tänker föra när ni så småningom kommer er för med att börja regera. – Nog om detta.

Inte heller kan man låsa sig fast vid den svenska skattepolitiken som förklaringsgrund till kostnadsutvecklingen. Snarare har de senaste årens s. k. Hagauppgörelser bidragit till att lugna ned både löne- och prisutvecklingen, men dessutom har det – och det anser vi vara den främsta och mest försvarliga effekten – varit en politik helt i överensstämmelse med de intressen som de stora löntagarkollektiven inom LO och TCO står för. Det har varit en skattepolitik som möjliggjort de senaste årens rejäla satsningar på att lösa låglönegruppernas problem, och den har utformats i fullt samförstånd med de stora löntagarorganisationerna. Jag varnar den nya kapitalistiska regeringen för att söka bryta denna linje i skattefrågan med satsningar som innebär ökade fördelar för de redan bättre betalda. En sådan skattepolitik innebär en ofrånkomlig strid med LO:s och TCO:s löntagarkollektiv!

Nej, herr Bohman, gå i stället tillbaka till herrarna på Blasieholmen och tala allvarsord med dem, och för all del också med företrädarna för de andra två kapitalistiska partierna. Som den ledande ideologen i den nya regeringen kan ju den nye finansministern framhålla för exportindustrins ledningar behovet av att investera i en effektiv teknologi, så att produktiviteten hålls på den nivå där kapitalistisk konkurrens måste finnas – om våra varor skall kunna komma ut på marknaderna i Europa, i USA och i Fjärran Östern liksom i Latinamerika, där pengar säkert finns att hämta. Och glöm inte att tala om för dem att svenska löntagare inte är nämnvärt intresserade av att sälja sin arbetskraft här hemma billigare med sänkt standard som följd bara för att svenska kapitalister inte klarar av förnyelsen av vår teknologi. Själva finessen med den kapitalistiska utvecklingsmodellen är ju att den skall ge – eller skulle ge – som resultat en mätbar och överlägsen standardutveckling, påtaglig i kronor och ören, eller mätt i prylar. Kan vi inte ens få det genom kapitalismen – vad skall vi då med den till?

Det går också bra att tala om för exportföretagarna att man i kärva tider inte kan tjuvhålla på exportvarorna i överfyllda lager hur länge som helst för att vänta ut de högsta priserna, och att man inte heller kan välja och vraka marknader som det passar eller spekulera i valutavindeln i stället för att investera och producera på den nivå ett land som vårt måste klara, om det skall finnas kvar i den tävlan finansministern vill delta i.

Glöm för all del inte att tala om för den nye statsministern att varken enligt er egen kapitalistiska ideologi eller enligt någon annan analys av den kapitalistiska strukturen kan ni finnas kvar på den begärliga exportmarknaden utan kärnkraftsteknologi, om konkurrenterna i Japan och USA och nere på kontinenten har sina högproduktiviteter som ett resultat av att de hänger med i den utvecklingen.

Som företrädare för det största kapitalistiska partiet tycks statsministern ju fortfarande genom sin energiminister vilja ge sken av att svensk kapitalism har en handlingsfrihet på det området som andra kapitalistiska strukturer på vår utvecklingsnivå inte har. Snarare är det ju så att den svenska kapitalismens handlingsfrihet på det här området är mindre än andra nationers.

Sanningen är den att vårt lands på egen råvara byggda energiproduktion, vattenkraften, är en spott i havet på den teknologiska nivå där svensk kapitalism i dag tävlar ute i världen. Huvuddelen av den höga produktivitet som Sverige försvaras med på världsmarknaden bärs ju upp av en oljeimport som bas för energiproduktion. Någon annan energiform av betydelse finns inte framtagen vare sig här hemma eller ute i världen. Som kapitalist kan man på det här området inte äta upp kakan och ändå ha den kvar. Det tror jag att landets nye finansminister har fullt klart för sig, även om han har det svårt med sin statsminister.

För det kan väl inte vara så att man egentligen är överens kapitalister emellan? Och det kan man vara på flera linjer.

Man behöver ju inte välja den linje som herr Fällidin talade varmt för i valrörelsen, dvs. att ta bort kärnkraften helt före 1985. Man kan gå fram litet försiktigt och visa väljarna en god vilja. Det betyder nedtoning i det närmaste perspektivet och upptoning litet längre fram, om man då sitter kvar. I det korta perspektivet kan man söka föra en stram politik och låta löntagarna kompensera energibortfallet och den dyrare oljan genom att sänka deras köpkraft och hoppas att situationen så småningom löser sig genom "de självläkande krafternas spel". Det finns en del inslag i finansministerns rejäla utspel i arbetsmarknadsfrågorna som tyder på det. Jag citerar:

"Alla bör emellertid vara på det klara med att denna regering, om så erfordras, inte kommer att tveka att vidta åtgärder, ägnade såväl att begränsa köpkraftsökningen under det kommande året till vad som är samhällsekonomiskt acceptabelt som att förbättra vår exportindustris konkurrenskraft."

Herr talman! På sikt finns det emellertid ingen särlösning på det här problemet för vårt lands kapitalism. Skall våra kapitalister här hemma finnas kvar i konkurrens, måste mervärde här i landet i lika hög grad som på den övriga marknaden plöjas ner i minst likvärdig, helst överlägsen, teknologi inom ramen för det konstanta kapitalet. Nedtoningen på sikt eller avstående från kärnkraft inom ramen för de kapitalistiska produktionsförhållandena kommer, om kostnaderna för totalhanteringen av t. ex. kärnkraften framträder som olönsamma, dvs. omöjliga att dra

profit ur. Nedtoningen kommer inte genom att en kapitalistisk partiledare skulle så önska eller tala vackert om att vi skall gå in i marschen ur kärnkraftssamhället. Detta är att bedra sig själv och väljarna.

Valfriheten på detta område liksom på andra inom ekonomin ligger i skapandet av ett socialistiskt samhälle.

Och debatten, herr talman, om det samhället och det alternativ till ökad frihet som därigenom bjuds, den kommer nu att föras med ökad intensitet ett tag framöver i det svenska samhället. Och den kommer att föras i andra och av regeringsinnehavet mindre bundna former än under den nyss avslutade regeringsperioden.

Herr JOHANSSON i Arvika (s):

Herr talman! I Värmland säger vi ibland att vårt landskap är ett Sverige i miniatyr. Det gäller geografi och natur, men absolut inte arbetsmarknaden, därför att Värmland har en i jämförelse med landet i övrigt förhållandevis hög arbetslöshet.

För september månad redovisas i Värmland 3 740 personer arbetslösa, varav 1 397 är män och 2 343 kvinnor. Antalet arbetslösa under 25 år var 1 515. Antalet människor som arbetade med beredskapsarbete var 1 176 och i arbetsmarknadsutbildning fanns 1 397 personer. Dessutom var 1 596 personer underställda arbetsvårdande åtgärder.

Värmlands situation i vad det gäller undersysselsättningen är jämförbar med den situation som råder i Norrlandslänen.

De olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder som den socialdemokratiska regeringen vidtog har varit positiva och räddat Värmland liksom övriga drabbade län från många av de negativa konsekvenser som företagsnedläggningar och strukturförändringar medfört.

Under perioden 1965–1975 gavs lokaliseringsstöd med 390 miljoner till 178 företag i Värmland. I utbildnings- och introduktionsstöd gavs 33,4 milj. kr.

Under nämnda period lösgjordes 300 milj. kr. från de värmländska företagens investeringsfonder. Dessutom gavs under 1974–1975 2,4 milj. kr. i sysselsättningsstöd till 29 företag inom den del av Värmlands län som tillhör det inre stödområdet.

Herr talman! Detta var en kort sammanfattning av en del av de stödåtgärder som den tidigare socialdemokratiska regeringen satt in för att befrämja sysselsättningen i Värmlands län.

Nu har vi en ny regering, och självfallet ställer vi oss i Värmlands län, liksom jag tror även i landet i övrigt, frågande till vilken sysselsättningspolitik den nya regeringen tänker föra. Till denna frågeställning kopplas en viss oroskänsla för den framtida utvecklingen.

Socialdemokratin i Värmland befarar att de under den senaste tiden varslade omstruktureringarna av ett flertal företag är åtgärder som kan få negativa konsekvenser även för sysselsättningen i Värmland och som aktuella företag nu, när vi har fått en borgerlig regering, kanske ämnar genomföra utan att samhället lägger sig i vad de gör. Det är lättförståeligt om företagen efter att ha hört de borgerligas alla löften i valrörelsen

nu tror att de i vinst- och lönsamhetssyfte skall få genomföra genomgripande förändringar som endast företagen själva skall få bestämma inriktningen av. De har ju fått draghjälp för en dylik inställning av bl. a. de under valrörelsen ständigt återkommande borgerliga påståendena om att Sverige under socialdemokratiskt styre skulle ha haft ett företagsovänligt klimat.

De siffror om stödåtgärder till Värmland som jag här nämnt hoppas jag emellertid i någon mån belyser vad socialdemokratin gjort för företagsamheten i vårt län och som samhället gett i återbäring till näringslivet.

Vi vill inom den fackliga politiska arbetarrörelsen i Värmland klart deklarerat att vårt län inte tål någon ytterligare uttunning av arbetstillfällena och att vi inför framtiden kräver en fortsättning av den socialdemokratiska regeringens påbörjade insatser i vårt län.

Industrisysselsättningen i Värmlands län uppgår f. n. till omkring 40 000 personer, fördelade på 600 större industriföretag. Största industriföretaget i länet är Uddeholm AB med ca 9 000 anställda, vilket utgör ca 23 % av den totala sysselsättningen i länet. Om man å andra sidan ser på de mindre företagen kan man konstatera att företag med upp till 100 anställda är en ungefär lika stor grupp som Uddeholm och sysselsätter 9 100 personer. Även dessa utgör ungefär 23 % av den totala sysselsättningen i länet. Antalet företag i Värmland är ca 10 000, varav ca 9 500 är av kategorin småföretag.

Socialdemokratin har beskyllts för att inte ha satsat på de små företagen. Ser man på effekten av det lokaliseringsstöd som utgått kan man dock konstatera att mer än hälften av sysselsättningseffekten ligger på företag med upp till 50 anställda, vilket innebär att de små företagen fått ett betydande stöd, som distribuerats av den socialdemokratiska regeringen.

Men småföretagen i Värmland har liksom landets företag i övrigt under hela valrörelsen jämt och ständigt varit utsatta för borgerliga påståenden om att situationen för småföretagen i vårt land skulle vara nästan omöjlig. Systematiskt inympades således en känsla av depression och hopplöshet hos företagarna. Denna känsla fortlever och accentueras av företagarorganisationer som fortsätter sina kampanjer och som därigenom håller hopplöshetskänslan vid liv. Detta ser vi som en mycket farlig tendens för framtiden som innebär risk för att de små och medelstora företagen inte tar några initiativ till att förstärka och utveckla sin verksamhet från de förutsättningar som gäller i dag. Som en följd av den borgerliga valpropagandan förväntar sig nu de flesta företag betydande lättnader i sina sociala avgifter samt en uppluckring av trygghetslagarna.

Nu gäller det såvitt jag förstår för den borgerliga regeringen att infria sina löften till företagsamheten. Skall man infria dessa löften betyder det på sikt en försämring av löntagarnas sociala trygghet, men även anställningstryggheten svävar i fara om lagstiftningen luckras upp.

I ett län som Värmland, där vi har en stor undersysselsättning, är det också arbetsgivarens marknad. Han har möjlighet att välja arbetskraft,

men den arbetslöse har sällan samma möjlighet att välja arbetsgivare. Vi har i Värmland lärt oss att sätta värde på trygghetslagen. Vi accepterar ingen uppluckring av denna lag. I stället vill vi ha en skärpning av lagen på vissa områden, bl. a. på det lagområde som ger arbetsgivaren rätt att säga upp den som erhållit sjukbidrag.

Skulle det ligga något korn av sanning i de borgerliga partiernas deklamationer efter valet om att man vill ha ett gott förhållande till den fackliga rörelsen, så bör man nog avhålla sig från att göra om trygghetslagarna till arbetsgivarnas förmån.

Herr talman! De borgerliga partierna har, som jag tidigare påpekat, bedrivit hela sin valrörelse med att framhålla företagens negativa situation.

Olof Palme framhöll i ett tal i Skillingaryd att både de borgerliga partierna och företagens organisationer i stället borde lägga ned mera kraft på att informera företagen om de samhällsinsatser som stod till deras förfogande. Han nämnde därvid bl. a. arbetsmiljögarantilånen. Olof Palme hade rätt, för enligt uppgifter som nu framkommit skulle endast 55 milj. kr. av de 200 miljoner som står till förfogande vara utlånade.

Man frågar sig om arbetsmiljögarantilånen var en onödig reform eftersom de inte utnyttjas. Finns det inga dåliga arbetsmiljöer längre? Den som sysslar med fackliga frågor vet att det återstår otroligt mycket att uträtta inom arbetsmiljöns område innan den frågan är färdiglost.

Herr talman! På en arbetsmarknad som den som råder i mitt hemlän har man utöver den höga arbetslösheten även andra problem som följer i undersysselsättningens spår. Ett sådant problem gäller möjligheten till arbete för de handikappade och för dem som slagits ut från den vanliga arbetsmarknaden. Här har samhället fått gå in och ordna arbetstillfällen i form av skyddade verkstäder, och det finns exempelvis i Värmland 566 personer som är sysselsatta vid kommunalt anordnade skyddade verkstäder. Dessa verkstäder drivs ofta med betydande underskott. Här får alltså kommuner som i övrigt har en svår arbetsmarknad klara de uppgifter som det fria näringslivet borde klara.

Den förutvarande regeringen tillsatte 1974 en organisationskommitté, kallad OSA, som avgav ett betänkande, SOU 1975:82, angående anordnandet av den skyddade verksamheten i framtiden. Majoriteten av organisationskommittén för skyddat arbete förordade att staten tillsammans med landstingen skulle bilda regionala stiftelser för skyddad verksamhet inom varje landstingsområde och att de landstingsfria kommunerna Göteborg, Malmö och Gotland skulle jämställas med landstingsområde.

Jag skall inte gå in på några detaljer i OSA-förslaget, men den tidigare regeringen förberedde lösning av den skyddade verksamhetens problem enligt de riktlinjer som majoriteten av OSA angett. Inom många kommuner, däribland min egen kommun, har man förväntningar på en snar lösning av frågorna om huvudmannaskap, finansiering och samordning av produktion och marknadsföring av produkter som producerats av skyddade verkstäder.

Vill den nuvarande regeringen lätta kommunernas börda för den skyddade verksamheten, så bör man ta fasta på den inriktning som OSA angett och se till att det så snart som möjligt kommer fram en proposition om den skyddade verksamheten i framtiden.

Redan 1974 fanns det enligt OSA 89 622 personer i vårt land som sökte arbetsvård. Av dessa var 11 262 placerade i arbete. Endast 12 % av alla dem som var i behov av arbetsvård och exempelvis skyddad anställning hade kunnat placeras. Jag kan inte de nu aktuella siffrorna, men mycket tyder på att läget inte har förbättrats.

Inom AMS, som är den myndighet som varit inkopplad på den skyddade verksamheten, är man, enligt vad som sagts mig, i dag osäker på hur man skall agera inför de projekt som finns inom ett flertal kommuner när det gäller nybyggnation av skyddade verkstäder. AMS torde därför också vara beroende av ett snabbt besked i frågan.

Jag tycker inte att den nuvarande regeringen behöver engagera sig och bidra till ytterligare tidsutdräkt i fråga om den skyddade verksamheten. Man bör i stället ta den inriktning som OSA angett och som fanns förankrad hos socialdemokratin. Då löser man frågan på ett riktigt sätt. Detta gäller också arbetsmarknadspolitiken i övrigt. Följ den av socialdemokratin snitslade röda banan! Då springer ni åt rätt håll i arbetsmarknadspolitiken.

Herr NORLING (s):

Herr talman! Under hela 1970-talet har vi haft en intensiv trafikpolitisk debatt. Den trafikpolitik som fastlades 1963 byggde på föreställningen att en i princip fri konkurrens mellan olika trafikmedel och ett strikt kostnadsansvar för de olika trafikmedlen automatiskt skulle leda till en tillfredsställande trafikförsörjning.

Vårt samhälle och våra värderingar förändras snabbt. Redan under slutet av 1960-talet blev vi inom socialdemokratin, i motsats till de borgerliga, medvetna om att principerna bakom 1963 års beslut inte skulle leda fram till den uppsatta målsättningen.

Socialdemokratin blev medveten om behovet av att samordna trafiksektorn med andra samhällssektorer. Vi mötte krav på förbättring av den kollektiva trafiken. I glesbygderna uppstod nya problem genom att minskat trafikunderlag skapade svårigheter för människorna. I tätorterna upplevde vi minskad framkomlighet, försämrad boendemiljö och ökade trafikolycksfallrisker. Långtradartrafiken började kapa åt sig allt större andelar av det gods som naturligen borde transporteras med järnväg på långa och medellånga avstånd. Kostnadsansvarets utformning ledde inte till den önskvärda fördelningen på trafikmedel. Eftersom trafikförsörjningen är en viktig del i vår välfärdspolitik framstod det som naturligt för socialdemokratin att påbörja ett brett upplagt reformarbete. Från slutet av 1960-talet har därför pågått ett intensivt utredningsarbete.

Trafikpolitiska utredningen, trafikplaneringsutredningen, utredningen om regionalt gällande rabattkort, kollektivtrafikutredningen, kommittén

för långsiktig vägplanering och utredningen om handikappanpassad kollektivtrafik har alla lagt sina förslag. Härtill kommer förslag om förbättrad hamn- och flygplatsplanering samt förslag om inrättandet av ett samordnande organ för trafikplaneringsfrågor. Jag nämner också trafiksäkerhetsutredningen och trafikbullerutredningen.

Vi har från socialdemokratisk sida inte suttit still och inväntat utredningarna. En rad åtgärder har vidtagits: förbättrad planering, kraftigt förstärkt stöd till olönsam busstrafik, stöd till skärgårdstrafik, regionalpolitiskt transportstöd för Norrland och Gotland, utjämning av flyg- och teletaxor, regionalpolitiskt hänsynstagande vid fördelning av statliga väginvesteringar, reformarbete då det gäller den yrkesmässiga trafiken, ny körkortsreform, intensifierat trafiksäkerhetsarbete osv. Jag vill också peka på de växande investeringarna i vägar, järnvägar, inre vattenvägar, flygplatser och utbyggt stöd till den mindre skeppsfarten. Även arbetsmiljöfrågorna har haft hög prioritet.

I dag finns alltså, herr talman, i regeringens kansli ett mycket brett faktaunderlag, som möjliggör att lägga fram förslag till en ny trafikpolitik för riksdagen. Vår avsikt var att lägga en omfattande trafikpolitisk proposition för riksdagen under våren 1977. Nu blev det inte så, och därför, herr talman, använder jag de minuter jag har i huvudsak till att mycket kortfattat presentera vårt partis principiella syn på trafikpolitiken, sådan den skulle ha återspeglats i förslag till riksdagen.

Målet för den nya trafikpolitiken måste vara att åstadkomma en god trafikförsörjning och en god trafikmiljö i landets olika delar. Förslagen i propositionen skulle ha utformats i syfte att utjämna skillnader i socialt och ekonomiskt hänseende mellan enskilda eller grupper av människor såväl inom som mellan olika regioner. De trafikpolitiska förslagen skulle ha grundats på solidariteten mellan enskilda människor, oberoende av yrke, inkomst och bostadsort.

En viktig utgångspunkt för den framtida trafikpolitiken måste vara ett samhällsekonomiskt synsätt.

Det innebär att den nuvarande marknadsmässiga rörelsefriheten i långa stycken skulle kompletteras eller ersättas med en av samhället ledd samordning och styrning. Det innebär att stat, kommun och landsting får och skall ta ett ökat ansvar, även ekonomiskt. De samhällsekonomiska fördelar, som en välordnad trafikförsörjning medför för människor och näringsliv, kan leda till sådana positiva effekter, att dessa effekter klart kompenserar det företagsekonomiska underskott som själva trafiken kan uppvisa.

Ett sådant synsätt är sedan lång tid tillbaka accepterat inom en rad andra samhällsområden, exempelvis inom sjukvården och inom utbildningsområdet.

Det samhälleliga ansvar för samordning och styrning som det här gäller måste utgå från en utbyggd planering på alla nivåer. Med hänsyn till de stora anspråk som ställs på utbyggnad av olika slag av trafikankläggningsningar måste initiativet i dessa frågor ligga hos samhället.

Grunden till en samhälleligt övergripande trafikplanering har lagts i och med att landets länsstyrelser avslutat arbetet med den regionala trafikplanering som den socialdemokratiska regeringen tog initiativet till redan 1970. Den kommunala planeringen har redan i dag medfört väsentliga förbättringar av den lokala trafiken.

I den trafikpolitiska propositionen skulle erfarenheterna från den hittills bedrivna trafikplaneringen redovisats. På grundval av detta skulle vi föreslagit ett planeringssystem, med bl. a. inrättandet av en trafikplaneringsmyndighet med uppgift att svara för samordningen mellan olika trafikmedel.

När det gäller våra vägar har sedan länge en långsiktig planering av den statliga och statsbidragsberättigade väghållningen bedrivits av vägverket i samarbete med bl. a. länsstyrelserna. Behov finns att utveckla denna typ av planering till övrig samhällsplanering. Det är långt ifrån bra som det nu är.

Jag kan exemplifiera bristerna. Vägarnas och järnvägarnas utbyggnad hänger intimt samman, eller borde åtminstone göra det. Vi har inte råd att fortsätta de enorma satsningarna på det tunga vägnätet av det enda skälet att göra det möjligt att där köra med allt tyngre långträdare över hela vårt land, när järnvägen i många fall kan klara transportererna. Dessa tunga bilar sliter vägarna för hundratals miljoner kronor varje år. Till vilken nytta?

Vi har inte råd med en ohämmad tung lastbilstrafik av trafiksäkerhetsskäl. Vi har inte råd med det av energiskäl. Vi måste hushålla med olja och bensin. Dessa enorma satsningar på det tunga vägnätet får konsekvenser för dem som verkligen kan göra anspråk på en farbar väg.

Den borgerliga uppfattningen att det är långträdarna som i första hand skall bestämma utbyggnadstakten för vårt vägnät ledde i våras till att skogslänens och glesbygdens människor råkade ut för ett svårt bakslag. De borgerliga lyckades då med lottens hjälp här i riksdagen rösta bort ett vägenslag på 200 milj. kr., som den socialdemokratiska regeringen till stor del hade tänkt använda för upprustning av glesbygdsvägar i skogslänen.

Socialdemokratin skall komma tillbaka i riksdagen och lägga förslag om särskilda satsningar på skogslänens vägnät. Med all respekt för ordinarie vägbyggnadsplaner så vet vi, i motsats till de borgerliga, att det finns andra skäl till att förbättra en väg än genom att bara räkna trafiken. Vi glömmer inte, som de borgerliga partierna, att regionalpolitiska satsningar är någonting man inte bara kan tala om – det måste tas beslut som människorna upplever som rättvisa.

En bild ur verkligheten som belyser hur nödvändigt det är med samordning av insatserna inom olika trafikområden är den nya regeringens intresse för införande av vägavgifter för att finansiera vägbyggandet. I det enda uttalande som den nye kommunikationsministern hittills gjort valde han att uttala sitt intresse för vägtullar. Det är inget nytt för moderata samlingspartiet. Visserligen skulle det i första omgången bara gälla

motorvägar och broar, men är systemet en gång infört, så kommer det naturligtvis att utvidgas också till andra vägar.

Hur nonchalant och orättvist är inte detta förslag mot alla de människor i vårt land som hittills vant sig vid och trott på att vårt vägnät skall förbli allmänt och få användas av alla utan extra avgift! Kommunikationsministern bör svara på hur hans uttalande skall tolkas.

Han har lyckats med något som andra moderatpolitiker i riksdagen inte lyckats med. I många år har centerpartiet vid varje tillfälle när moderaterna motionerat om vägavgifter avvisat tanken. Nu tog det bara 14 dagar för kommunikationsministern att omvända centern i regeringsställning. Socialdemokraterna kommer nu liksom tidigare att säga nej till varje förslag om vägtullar.

I vår trafikpolitiska proposition var också avsikten att föreslå ett planeringssystem för ny- och ombyggnad av flygplatser och hamnar. Härigenom skulle överkapacitet och dubbelinvesteringar i hamnar och flygplatser undvikas.

Viktigt för oss skulle ha varit att öka den kollektiva trafikens konkurrenskraft och attraktivitet. Det skulle bli en kombination av åtgärder som rör restider, turtäthet, tillgänglighet, pris och komfort. Vidare måste stat, landsting och kommuner ta ett ökat ekonomiskt ansvar för trafikförsörjningen.

Stora befolkningsgrupper har inte tillgång till bil för att nå arbete, samhällsservice, fritidsaktiviteter osv. Det kan gälla ungdom, låginkomstagare, äldre, handikappade m. fl. grupper. Det är ett jämlikhetskrav att dessa grupper erbjuds en bättre trafikförsörjning. På samma sätt möjliggör den kollektiva trafiken motsvarande valfrihet för alla dem som i och för sig skulle kunna åka bil men som föredrar kollektiva transportmedel.

Även åtgärder syftande till att göra det långväga resandet på järnväg billigare skulle ha föreslagits. Utbyggnad av SJ:s snabbtåg, förbättrad vagnpark m. m. skulle också varit med.

För att åstadkomma en attraktiv prissättning i kollektivtrafiken skulle förslag lagts för riksdagen om införande av månadsbiljetter av Stockholms läns modell inom landets alla övriga län, med möjlighet att använda alla kollektiva kommunikationer i länet, såväl tåg som bussar, med undantag av SJ:s expresståg. Förslaget skulle ha byggt på ett fastlagt ansvar för lokal och regional trafik men med möjlighet till olika lösningar då det gällt formerna för ett delat ansvar mellan primär- och landstingskommun. Förslaget skulle vidare utgått från ett förstärkt statligt bussbidrag för att stimulera till införande av månadskortet. En utgångspunkt skulle vara ett ökat samhälleligt ägande av trafikresurserna. Kommunerna skulle givits möjlighet att själva inneha trafiktillstånd.

Genom införande av regionala månadskort uppnås att de kostnads- mässiga orättvisor som följer med att människor har olika bostadsort minskar, att större valfrihet skapas då det gäller att välja arbetsplats och att åtkomligheten till service ökar.

För att komma till rätta med de miljö- och trafiksäkerhetsmässiga

problem som sammanhänger med den växande privatbilismen i tätorterna och öka den kollektiva trafikens framkomlighet där skulle i propositionen lagts förslag om ett vidgat ekonomiskt statligt stöd till ny- och ombyggnad av anläggningar som gynnar den kollektiva trafiken, ökade resurser för forskning liksom åtgärder för att samordna trafik- och byggelseplanering.

På grundval av de förslag som utredningen Handikappanpassad kollektivtrafik utarbetat skulle förslag lagts för att eliminera begränsningar i resemöjligheterna för de handikappade. Det skulle ha omfattat ett ramprogram för åtgärder på färdmedel, terminaler och närmiljö samt för forskning och utveckling. Förslag om införande av riksfärdtjänst för handikappade skulle ha framlagts. Härutöver skulle statens järnvägar tilldelats särskilda medel för att anpassa vagnparken till de handikappades särskilda behov.

En förutsättning för att vårt samhälle skall fungera och industrin producera de varor som vi konsumerar eller exporterar är ett väl fungerande godstransportsystem. I det fallet är det av största vikt att slå vakt om järnvägen. Lastbilsnäringen har i första hand sin uppgift i närtrafiken och i fråga om särskilda godsslag som med hänsyn till speciella krav i hanteringshänseende är mindre lämpade för järnvägen. Men det sistnämnda är en liten del av godset.

Utvecklingen fram till nu har, trots vissa punktinsatser under de senaste åren, inneburit att lastbilsnäringen tagit hand om en allt större del av de långväga transportererna, t. o. m. sådant gods som traditionellt varit att betrakta som järnvägsgods. Det är en utveckling som – av samhällsekonomiska, trafiksäkerhets-, miljö- och energimässiga skäl – inte kan accepteras.

I propositionen var avsikten att lägga förslag syftande till att stärka järnvägens konkurrenskraft på godstrafikområdet genom nya samordningsmöjligheter mellan järnväg och lastbilar, utveckling av enhetslasttrafiken, taxepolitiska åtgärder för att öka konkurrenskraften och väsentligt ökade resurser i övrigt till SJ. Vi skulle dessutom, av en rad skäl, föreslå en begränsning av högsta tillåtna fordonslängd på landsväg från nuvarande 24 ned till 18 meter. Det skulle innebära en anpassning till gällande regler i andra europeiska länder.

Givetvis räcker inte dessa åtgärder. I ett andra steg måste ett ändrat kostnadsansvar mellan landsväg och järnväg införas. Det utredningsarbetet pågår inom trafikpolitiska utredningen med hopp om att förslag skall kunna läggas fram om halvtannat år.

För att främja en sund utveckling inom åkeribranschen skulle förslag ha lagts om en effektivare lämplighetsprövning. Behovsprövningen och anknytningen av trafiken till lokalområden och stationsorter skulle föreslagits bli slopade.

När det gäller sjöfartens roll har den trafikpolitiska utredningen ännu ej lagt förslag utifrån sina överväganden. Klart står emellertid att sjöfarten i den framtida trafikpolitiken måste ägnas ett berättigat intresse. Det

gäller struktur- och kostnadsförhållanden inom sjöfarten. Det gäller att finna transportlösningar som tillgodoser kraven på regularitet och snabbhet. Avgifter för hamnar och farleder måste uppmärksammas. Den mindre skeppsfartens kreditproblem, liksom arbetsförhållandena för de ombordanställda måste, liksom tidigare, uppmärksammas.

Den framtida trafikpolitiken skulle, om socialdemokraterna hade suttit kvar i regeringsställning, i ökad utsträckning ha kommit att vägledas av samhällsekonomiska värderingar. Planeringen inom trafiksektorn skulle ha byggts ut. De kollektiva trafikmedlen skulle ha gjorts tillgängliga för alla, och järnvägens konkurrenskraft skulle ha förstärkts i fråga om persontrafiken. Det nuvarande strikta och till varje trafikgren knutna kostnadsansvaret skulle ha ersatts av ett solidariskt kostnadsansvar.

Det är en överloppsgärning, herr talman, att säga att socialdemokraterna i fråga om trafikpolitiken, liksom när det gäller andra samhällsfrågor, talar samma språk före som efter valet och att vi därför kommer att här i riksdagen och på andra håll föra samma politik i oppositionsställning som vi gjorde i regeringsställning.

Eftersom den nye kommunikationsministern finns i kammaren passar jag på tillfället att ställa ett par frågor till honom.

Avser kommunikationsministern att lägga en trafikpolitisk proposition för vårriksdagen 1977? Om så är fallet, vad blir huvudinnehållet?

Vilken prioritering anser kommunikationsministern bör ske mellan landsvägs- och järnvägstrafik då det gäller godstrafiken på långa och medellånga avstånd, om järnvägen är ett fullgott alternativ?

Slutligen: Avser kommunikationsministern att ta initiativ till genomförande av moderata samlingspartiets förslag att finansiera vägbyggande med vägavgifter? Hur ser kommunikationsministern på ett sådant förslag ur jämlikhetssynpunkt?

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Vid det här första tillfället då min företrädare och jag har anledning att byta några ord i kammaren vill jag gärna säga, att den katalog eller det testamente eller rent av det trontal – fast det sista är naturligtvis inte riktigt – som herr Norling presterat här i dag ju är imponerande i sin mångfald. För att använda det i dessa dagar något slitna uttrycket om det dukade bordet vill jag gärna vitsorda – och det säger jag till herr Norlings förtjänst – att det bord som jag har haft att sätta mig vid har varit mycket väldukat med utredningar. Det är bra och – det vill jag gärna ha sagt – det är herr Norlings förtjänst. Men det skorrar litet egendomligt, när herr Norling klagar så mycket på det tillstånd vi har i dag och på vad som har gjorts under de gångna åren. Han klagar över att vi har byggt för många dyra och tunga vägar, som vi inte har råd med. Han klagar på att vi inte har en trafik som är tillräckligt samordnad. Han talar om hur mycket som måste göras i framtiden i fråga om saker som i stor utsträckning skulle kunna ha varit färdiga nu, om den tidigare oppositionen fått sina förslag genomförda.

Vem är det som har ansvaret för att man har gjort det som herr Norling nu anser vara fel? Jag vill inte dela hans uppfattning på alla punkter, men herr Norling kan väl inte komma ifrån att det är den tidigare regeringen som under en mycket lång följd av år har haft ansvaret och har haft möjlighet att styra utvecklingen på ett annat sätt om den hade velat.

Det dukade bordet är alltså fullt belastat med utredningar, men med materiella anrättningar är det som bekant betydligt sämre beställt. Mycket av det som ingår i herr Norlings katalog vill vi naturligtvis också genomföra. Men vi måste ha klart för oss att det dåliga ekonomiska läge som vi har hamnat i på grund av den tidigare förvaltningen och naturligtvis den konjunktur som vi befinner oss i gör det svårt att så där snabbt genomföra det hela som herr Norling tycktes vilja säga att den gamla regeringen skulle ha verkställt om den hade fått sitta kvar.

Herr Norling ställde några frågor till mig. Jag har för avsikt att lägga fram en trafikpolitisk proposition under 1977. Det är självklart att många av de tankegångar och förslag som finns i det utredningsmaterial som herr Norling talade om därvid kommer att ligga till grund för propositionen. Jag vill för dagen inte säga om propositionen läggs fram under våren eller hösten av det naturliga skälet att regimskiftet självfallet har inneburit en viss försening av arbetet.

Vad beträffar den andra frågan är det klart att jag delar herr Norlings uppfattning att man bör göra kollektivtrafiken och den spårbundna trafiken så attraktiv att den kan dra till sig fler resande och mer gods, framför allt långväga tungt gods, men några tvångsåtgärder därvidlag vill jag inte förorda.

Slutligen ville herr Norling att jag skulle närmare utveckla tankegångarna i den där tidningsintervjun där jag hade talat om vägavgifter, och det skall jag gärna göra. Det är riktigt att det är ett gammalt förslag från min partigrupp. Jag delar uppfattningen att det är värt att överväga detta förslag. Det kan användas framför allt för att kunna tidigarelägga stora dyrbara investeringar, men en förutsättning för att ha tullvägar eller tullbroar är naturligtvis att det finns alternativ. Det bör för trafikanterna finnas frihet att välja mellan den ena och andra framkomstmöjligheten. Jag har självfallet inte – om nu herr Norling skulle tro det – sagt något definitivt om detta. Jag har sagt att det är en intressant lösning värd att pröva och överväga. Om regeringen kommer att lägga fram något sådant förslag eller inte är för dagen inte på något sätt klarlagt.

Herr NORLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har full respekt för att herr Turesson av tidsskäl kanske inte haft möjlighet att ens läsa igenom alla de utredningar som ligger samlade i departementet. Det är inte av detta skäl som jag kritiserar – i den mån jag nu gör det – den nya regeringens tidsprogram. Det finns nämligen möjligheter på de punkter som jag här tagit upp i mitt av tidsskäl tyvärr alltför korta anförande – sett från min synpunkt –

att förklara vår politik, att avgöra självklara frågor som man inte ens behöver läsa sig till. Det räcker nämligen med att man har suttit här i kammaren ett antal år för att man skall kunna gå till sitt departement och göra det man har sagt före valet.

Ett par ord till! Kommunikationsministern säger att det är svårt att lägga fram en trafikpolitisk proposition förrän någon gång under kanske senare delen av nästa år. Men det finns ju möjligheter att lägga fram förslag i annan form, om man vill genomföra några av de ting som jag här har tagit upp. Man kan ju presentera förslag för riksdagen tidigare än i en samlad proposition, om man nu skyller på tiden.

Svaret om vägtullarna oroar mig mer än vad jag någonsin kunnat tänka mig. Herr Turesson tar inte här klart avstånd från förslag om vägtullar. Det måste innebära, såvitt jag förstår, att frågan övervägs – och övervägs allvarligt – av den nye kommunikationsministern. Det vore intressant om någon från centerpartiet – jag ser herr Persson i Heden, som varit den som mest har protesterat mot sådana förslag tidigare – hade möjlighet att tala om för oss huruvida det finns en överenskommelse inom den nya regeringen om att införa vägtullar.

Vad sedan gäller de 200 miljonerna som jag tog upp i mitt förra anförande vill jag erinra om att fram till valdagen fanns det ingen hejd på kraven – åtminstone från centerpartiet – att de 200 milj. kr. som vi hade tänkt använda i skogslänen i stället skulle in i vägverkets ordinarie budget och disponeras för stora, genom landet gående vägar. Andra pengar skulle lätt kunna skaffas fram till skogslänen – jag hänvisar till uttalanden i denna kammare av en rad centerriksdagsmän. Det var egentligen bara en fråga om att byta regering. Men nu säger herr Turesson att det dåliga ekonomiska läget gör det inte så lätt utan kanske snarare omöjligt att genomföra någonting av det här.

Nog är det avslöjande – och nog bör det väl om inte annat noteras till kammarens protokoll – att det som för en månad sedan var högsta visdom och sanning i dag är omöjligt att göra av ekonomiska skäl. Före valet fanns det enligt centern exempelvis ett konjunkturbetingat anslag till regeringens förfogande på 1 500 milj. kr. som kunde användas.

Sedan, herr Turesson, vill jag också gärna ha ett svar på frågan om prioriteringen mellan järnvägs- och landsvägstrafik i annan form än det besked herr Turesson gav om att inga tvångsåtgärder skall vidtas. Vilka åtgärder skall i så fall vidtas för att få järnvägen att ta hand om mer gods?

Herr kommunikationsministern TURESSON:

Herr talman! Herr Norling använde en ofta nyttjad debattmetod, nämligen att tolka om vad jag har sagt. När jag uttalar mig nyanserat och utan att ta ställning återger herr Norling det i nästa replik som om jag hade sagt något fullkomligt kategoriskt. Det är inte riktigt bra när sådana tolkningar görs och kommer in i kammarens protokoll.

Jag har inte sagt att det inte går att lägga fram en trafikpolitisk pro-

position under vårriksdagen. Jag har sagt att det kommer att framläggas en trafikpolitisk proposition under 1977 men att jag inte med säkerhet kan lova att det blir under vårriksdagen.

Herr Norling anser uppenbarligen att riksdagens beslut om de 200 miljonerna innebär en minskad satsning på vägväsendet. Men herr Norling vet lika bra som jag att dessa pengar har ställts till vägverkets förfogande och att den fördelning som verket gör kommer att beakta de behov som finns i skogslänen. Det är fullständigt fria fantasier av herr Norling när han påstår att dessa pengar läggs på de stora, genom landet löpande huvudvägarna. Hur vet herr Norling det? Jag vet däremot hur de kommer att fördelas. Jag tycker nog att vi skall försöka hålla oss till en mera saklig debatt och inte slunga ut påståenden som är utomordentligt löst grundade, för att inte säga fullständigt ogrundade.

Det är samma sak med mitt aktualiserande av avgiftsfrågan. Jag har sagt att avgiftsbeläggning är en intressant lösning. Den kan vara värdefull att ta till om man vill tidigarelägga stora och dyrbara projekt. Jag har däremot inte på något sätt sagt om det är regeringens åsikt. Det är min privata åsikt, och det är väl ganska naturligt att jag har den åsikten, eftersom jag tidigare som ledamot av kammaren och som ledamot av moderata samlingspartiets riksdagsgrupp offentligen har fört fram den i samband med motioner i ämnet. Om det blir någonting av det vet vi inte ännu, men jag har väl i all rimlighets namn rätt att tala om vad jag anser, även om det inte blir regeringens förslag i en framtid.

Herr NORLING (s) kort genmäle:

Jag konstaterar, herr talman, att jag inte har fått svar på frågan om hur den nye kommunikationsministern ser på möjligheterna att öka järnvägens konkurrenskraft när det gäller godstrafik. Jag tolkar det uteblivna svaret så att det inte kommer att vidtas några åtgärder, åtminstone inte i den utsträckning och form vi hade tänkt oss. Jag konstaterar att vi tydligen skall få leva med en ohämmad utveckling på landsvägssidan till förfång för alla de människor som i dag ändå säger att de vill ha en ökad järnvägstrafik på landsvägstrafikens bekostnad.

När det gäller de 200 miljoner kronorna av vägpengarna till skogslänen: Herr kommunikationsminister, jag vet i dag hur pengarna har fördelats. Jag skulle naturligtvis inte gå upp här i kammarens talarstol om jag inte visste detta. Låt mig bara till kommunikationsministern säga: Gå till människorna och de styrande i Värmlands län, Kopparbergs län, Gävleborgs län, Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län och fråga dem hur mycket de har fått genom vägverkets beslut om de 200 miljoner kronorna, om de fått någonting ens i likhet med det som den socialdemokratiska regeringen föreslog i början av detta år. Då får herr kommunikationsministern svaret på hur fördelningen har gått till.

Men jag återkommer och säger att vi från vår sida i opposition skall lägga förslag som innebär – om vi vinner voteringarna – att skogslänen

Fredagen den
29 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

skall få tillbaka vad de tappat i år och dessutom mera pengar till sina vägar.

Slutligen, herr talman, skall jag notera att när kommunikationsministern gör uttalanden måste man först klara ut om det är hans privata funderingar eller om det är i egenskap av kommunikationsminister i en borgerlig regering han uttalar sig. Kanske herr kommunikationsministern kan hjälpa till med det genom att i sina uttalanden tillfoga en fotnot.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I regeringsdeklarationen uppräknas en lång rad förbättringar som den nya regeringen ämnar genomföra för löntagarna. Det sågs t. ex.:

”Nya arbetstillfällen måste skapas inom näringslivet. Det ger också resurser till den ökade sysselsättning som krävs i statlig och kommunal verksamhet.

Alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning. Arbetsförmedlingen förstärks och effektiviseras. Stödet till halvskyddad sysselsättning förbättras. Arbetslivet måste anpassas till de handikappades krav.

En femte semestervecka införs fr. o. m. 1978. Förslag om allmän arbetslöshetsförsäkring framläggs under mandatperioden.

Regeringen avser att föra en kraftfull politik för att reformera arbetslivet och fördjupa arbetsdemokratin. Den nya arbetsrätten skall fullföljas, kampen mot dåliga arbetsmiljöer intensifieras. Förslag framläggs om en ny arbetsmiljölag. Arbetarskyddet ges ökade resurser. Kontrollen av kemiska ämnen i arbetsmiljön skärps.”

Jag tycker det är roligt att kunna konstatera att den nya regeringen har en så positiv syn på förhållandena i arbetslivet, och jag hälsar allt detta med tillfredsställelse.

Socialdemokraterna påstod i sin propaganda inför valet att endast en socialdemokratisk valseger skulle garantera en femte semesterveckas införande. Nu står det i vad jag läste om nya reformer som den borgerliga regeringen ämnar föreslå, att en femte semestervecka genomförs fr. o. m. 1978. Jag tycker att den socialdemokratiska propagandan därmed har fått det svar den förtjänar.

Jag vill ånyo uttrycka min tillfredsställelse över vad som här har sagts och hoppas att allt detta kommer att genomföras på det sätt som man har räknat med, och därtill även sådant som kanske inte tagits med i denna deklaration. Det är bra att en så positiv syn visas från den nya regeringens sida i dessa frågor.

Här skall jag dock huvudsakligen ta upp ett annat område inom den politiska verksamheten.

I moderata samlingspartiets partiprogram sägs i inledningen: ”Moderata samlingspartiet ansluter sig till den kultursyn och de etiska normer för mänsklig samlevnad som bygger på kristendomen.” Det är en viktig

deklaration och en utgångspunkt för vårt politiska arbete.

I den nya regeringens regeringsdeklaration finns ett par meningar av följande lydelse:

”Samtalen mellan svenska kyrkan och staten fullföljs.

--- Avdragsrätt vid beskattningen införs för gåvor till ideella och humanitära ändamål.”

Det är ett par viktiga meningar i regeringsdeklarationen.

Det hade givetvis varit värdefullt om det skrivits in fler konkreta punkter med anknytning till den kristna verksamheten, men med den sammansättning som den nya regeringen har förutsätter jag att önskemål om stöd för kristen verksamhet kommer att mötas med stor förståelse från regeringens sida.

Det går aldrig att lagstifta om att människor skall komma till tro på Gud! Men det gäller att underlätta det kristna arbetet och inte försvåra det, som så ofta har skett under senare år.

Ett exempel är de ekonomiska frågorna. De bidrag som getts från staten till fria kristna samfund har tagits igen med den andra handen i form av skatter. Allt högre arbetsgivaravgifter och sociala avgifter har blivit mycket betungande särskilt för de många små församlingarna inom frikyrkorörelsen. Eftersom dessa avgifter måste betalas på redan beskattade pengar så har vid flera riksdagar framförts önskemål om att kristen och annan ideell verksamhet skall befrias från erläggande av arbetsgivaravgift. Nu står det i regeringsdeklarationen att förslag kommer att läggas fram om vissa lättnader i fråga om arbetsgivaravgifter samt om ändrade skatteregler för familjeföretag. Det är bra. Men då gäller det att inte glömma den kristna och ideella verksamheten i det sammanhanget. Först om den kristna och ideella verksamheten blir befriad från arbetsgivaravgift kan bidragen till fria kristna samfund bli ett verkligt stöd. Nu är de mer eller mindre en ersättning för den beskattning av redan beskattade pengar som församlingarna blir påförda.

Andra önskemål är befrielse från arvsskatt för kristen och ideell verksamhet och en mer positiv syn på bidragsgivning till den verksamhet som bedrivs bland alkohol- och narkotikamissbrukare från frivilligorganisationernas sida.

Den kristna ungdomsverksamheten är också värd allt stöd och får inte på något sätt komma i kläm, enligt min uppfattning.

Vad vårt land behöver mer än någonting annat är en genomgripande kristen folkväckelse. Om majoriteten av vårt lands befolkning fick en personlig frälsningsupplevelse och tro på Gud, så skulle det snart märkas i hela samhället i form av t. ex. bättre laglydnad, färre brott, bättre skattemoral, minskat antal alkoholister och narkomaner, bättre familjeförhållanden, bättre ordning i skolorna, lyckligare människor och större trivsel för alla.

Som jag sade förut går det aldrig att lagstifta om att människor skall komma till en personlig tro på Gud. Men när man vet vad kristen verksamhet kan betyda, både för den enskilde och för samhället i stort, bör

den kristna verksamheten på allt sätt stödjas och främjas. Det gäller verksamheten i skola och förskola. Låt oss få en skola där bön och psalmsång får sin plats i morgonsamlingen, låt oss få en skola och förskola, där barnen får lära sig att be bordsbön, låt kristendomsämnet få en viktig plats i skolans undervisning. Den kristna etik som utgör grunden för vårt kulturarv bör också vara normgivande för skolans fostrande gärning.

Sveriges Radio-TV har en stor roll som folkförbättrare eller folkfördärvare. Vilket det blir beror ju på hur programmen läggs upp. Tyvärr är det så, att Radio-TV mest har tjänstgjort som folkfördärvare. Råheter och svordomar väller ut genom TV-apparaterna, medan andakter och verkligt kristna program blir alltmer sällsynta. Här behövs en ordentlig upplyftning! Sveriges Radio bör medge utrymme för spegling av kristna värderingar på samma villkor som gäller för övriga. Fler kristna program måste in i TV-utbudet, och då skall inte räknas in som kristna program sådana som kritiserar och diskuterar kristendomen, därför att de är ganska värdelösa från kristen synpunkt.

En söndagsgudstjänst i vardera TV-kanalen och på olika tider tycker jag är ett självklart krav. Söndagsskola i TV och dagliga morgonandakter i TV är också önskemål som bör tillgodoses. Om allt detta genomförs är det en bit på väg mot en bättre balans än f. n. Den mot kristendomen negativa ensidigheten måste brytas. Det är nödvändigt att ta hänsyn till dessa önskemål, både för radioutredningen och för riksdagen, när man skall ta ställning till nya regler för Sveriges Radios programarbete.

Ett annat område är bebyggelseplaneringen. Här måste stor hänsyn tas till den kristna verksamhetens behov av mark för kyrkobyggnader och andra lokaler. Den nya regeringen har förvisso ärvt många stora och svåra problem från den förra regeringen, problem som pockar på lösning. Men vad jag vill ha sagt med mitt anförande är, att de frågor för den kristna verksamhetens bedrivande som jag tagit upp här är mycket viktiga, varför jag hoppas att den nya regeringen har dessa frågor ständigt aktuella. Vår ungdom, hela vårt folk och allas vår framtid är beroende av hur de här frågorna behandlas i fortsättningen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag kan inte avhålla mig från att börja med en liten reflexion med anledning av det anförande som herr Norling höll här i talarstolen för en liten stund sedan. Vi vet alla vad den socialdemokratiska trafikpolitiken rent praktiskt har inneburit under de senaste årtiondena. Den har inneburit järnvägsnedläggelser i stor skala och försämrad kollektivtrafik, framför allt i glesbygderna. Nu står herr Norling här och beskriver alla de många goda gärningar som den socialdemokratiska regeringen skulle ha gjort på trafikpolitikens område om den hade fått sitta kvar.

Herr Norling säger att det var socialdemokraterna som, till skillnad från de s. k. borgerliga partierna, insåg bristerna i 1963 års trafikbeslut. Var och en som bekvämar sig till att studera de debatter som har förts här i kammaren och de ställningstaganden som har gjorts här vet att det i stället är andra partier, framför allt centerpartiet, som har fått driva en politik i strid med den socialdemokratiska nedläggningspolitiken. Men nu skulle alltså socialdemokraterna ändra sin politik, om man får tro herr Norling. Tydligt skulle 1977 ha blivit det år då socialdemokraterna skulle rätta till alla försummelser på trafikpolitikens område som har gjorts under de senaste 44 åren. Jag tror att jag är ursäktad om jag ställer mig något skeptisk till de ambitioner som herr Norling gav uttryck för.

De socialdemokratiska företrädarna i den här debatten, som har pågått ett par dagar nu, har ägnat stor möda åt att angripa centerpartiet, framför allt på energipolitikens område. Man har riktat mycket grova beskyllningar mot centerpartiet och mot vår partiledare. Man har talat om svek, man har beskrivit demokratin och politikens anseende som hotade, osv. Socialdemokraterna har försökt göra sig till talesmän för kärnkraftsmotståndare och för miljövänner i det här landet. Jag tror att de grupperna betackar sig för att ha företrädare för den gamla socialdemokratiska regeringen som talesmän.

Vi vet att den faktiska innebörden av att vi fått en ny regering, och av den regeringsdeklaration som ligger till grund för dess arbete, är att kärnkraftsutbyggnaden här i landet har lidit ett svidande nederlag. Genom den nya regeringen har kärnkraftsproducenterna fått så stora säkerhetskrav på sig att vi inte rimligen kan räkna med att några nya kärnkraftverk kommer att startas, i varje fall inte efter Barsebäck 2. Ansvar har lagts på kärnkraftsproducenterna att – innan de driver i gång nya kärnkraftverk – bevisa att de kan klara kärnkraften och dess grundläggande säkerhetsproblem, framför allt när det gäller avfallshantering. Den politiken och den inställningen står i bjärt kontrast till den ansvarslösa energipolitik som socialdemokraterna hittills har fört.

Vilka är det som har låtit bygga och ta i drift fem stycken kärnkraftverk här i landet utan att veta om de stora problemen med det högaktiva avfallet skulle gå att bemästra? Det är den gamla socialdemokratiska regeringen. Vilka är det som har gett tillstånd att inte bara bygga utan också ta i drift ytterligare åtta kärnkraftverk utan att veta hur avfallsproblemen skulle lösas? Det är också den gamla socialdemokratiska regeringen. Vilka är det som under hela valrörelsen gått ut och försökt inbilla svenska folket att kärnkraftens säkerhetsproblem skulle vara lösta, att hela expertkåren skulle stå enad bakom uppfattningen att kärnkraftsproduktion är något som vi tryggt kan ägna oss åt? Det är också den gamla socialdemokratiska regeringen och dess företrädare.

Nu har det avslöjats på vilka grunder som den gamla regeringen arbetade. Vi kan konstatera i dag att vi står längre från avfallsfrågans lösning än någonsin. Remissbehandlingen av Aka-utredningens betänkande har klart och tydligt visat den utomordentligt stora ovisshet som råder rörande

frågan om hantering av det högaktiva avfallet. När det gäller upparbetning av avfall, funktionen i upparbetningsanläggningarna, framstår svårigheterna i dag som närmast oöverstigligen. Vi har fått konstaterat att tekniken att ingjuta högaktivt radioaktivt avfall i glas inte alls är särskilt långt kommen. När det gäller frågan om deponering av högaktivt avfall för långtidsförvaring diskuterar man i dag på allvar att enda möjligheten är att deponera avfallet i metallkapslar försedda med ett flera millimeter tjockt lager av guld – något som i praktiken är omöjligt att genomföra.

Beträffande Aka-utredningens förslag att det högaktiva avfallet skall förvaras i sprickfri berggrund säger ledande experter på området att sådan berggrund över huvud taget inte existerar.

Det är den grund som den socialdemokratiska regeringen har haft för att föra in det svenska samhället i kärnkraftens tidsålder. Nu går socialdemokraterna och företrädare för den gamla socialdemokratiska regeringen ut och hånar centerpartiet för att vi inte tillräckligt snabbt lyckats undanröja de bindningar vid kärnkraften som socialdemokraterna skapat under de senaste årtiondena.

Herr talman! Jag tycker att socialdemokraternas sätt att föra kärnkraftsdebatten i dag är uttryck för en skenhelighet som saknar motstycke. Man riktigt ser hur krokodiltårarna dryper i talarstolen.

Men energipolitiken är egentligen bara en del i ett större problemkomplex, nämligen det som rör resurshushållningen i allmänhet. Olja och uran är inte de enda bristråvarorna på vår jord. Energiproduktionen är inte den enda produktion som medför betydande avfalls- och föroreningsproblem. Vi måste i dag konstatera att det på vår jord pågår en snabb uttömning av en lång rad viktiga lagrade råvaror. Med de råvarorna producerar vi varor som har en tendens att få allt kortare livslängd. Och när varorna är förbrukade – och som en följd av själva produktionsprocessen – får vi växande avfalls- och föroreningsproblem.

Centerpartiet har länge drivit kravet på effektivare användning av våra råvaruresurser, en råvaruhushållning förenad med återanvändning av råvaruinnehållet i de varor som produceras. Vi måste skapa ett nytt produktionsmönster, som baseras på ett så effektivt utnyttjande av råvarutillgångarna som möjligt, ett mönster baserat på tillverkning av varor med lång livslängd och hög kvalitet och på återanvändning av råvarorna.

Under tidigare riksdagar har centerpartiet drivit dessa krav i form av partimotioner. Nu finns det fastlagt i regeringsdeklarationen att vi måste inrikta oss på en sträng hushållning med råvaror och en produktion som ligger inom ekologins ramar.

Jag hyser stora förhoppningar om att vi till riksdagen kommer att få förslag från regeringen, som innebär att vi redan nu kan börja stimulera det svenska näringslivet till de omställningar som behövs för att vi i en framtid skall få en råvaruhushållande ekonomi. Det är den enda förutsättningen för att vi skall kunna garantera goda materiella levnadsbetingelser också för kommande generationer, för att vi skall kunna lämna efter oss en jord som har sina råvarurikedomar kvar och för att vi på lång sikt skall kunna lösa de nu snabbt växande miljöproblemen.

Herr SÖRENSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker inte ta upp någon större debatt med herr Granstedt på det här området, men jag hajade till litet när jag märkte att han efter två dagars debatt fortfarande inte fått klart för sig att socialdemokratin angriper centern därför att man där inte tillräckligt snabbt har lyckats föra undan det som man tidigare talat om att man skulle göra i kärnkraftsfrågan. Jag har uppfattat situationen så – och det tror jag att huvuddelen av kammarledamöterna också har gjort – att vi har angripit centerpartisterna därför att de före valet lovade väljarna att inte sitta i en regering och där hjälpa till med att administrera ett kärnkraftssamhälle, men på det området har centerpartiet svikit sina löften från valrörelsen. Nu sitter partiet i en regering tillsammans med de båda andra kapitalistiska partierna och administrerar just kärnkraftsteknologins framväxt i Sverige!

Centerpartisterna har heller inte förstätt skillnaden mellan socialdemokratiens anslutning till kärnkraftsteknologin och moderata samlingspartiets uppslutning kring det som de kallar för kärnkraftsteknologi. Det förhåller sig ju så att vi socialdemokrater och löntagare har haft kontroll över och direktkontakt med en regering som varit vår egen. En sådan regering, genom vilken de egna synpunkterna i kärnkraftsfrågan kunde föras fram, är naturligtvis avsevärt annorlunda än en kapitalistisk regering, som är nödsakad att utnyttja kärnkraftsteknologin för att utvinna profit. I det senare fallet har vi löntagare mycket större anledning till misstro mot hanteringen av kärnkraftsmaterialet än om vi har ett direktinflytande över utformningen av en kärnkraftsteknologi som också vi på ett visst sätt – eftersom vi är inne i en sådan marknad – ser oss nödsakade att försöka vara med om att utforma.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Begreppsförvirringen inom socialdemokratin i denna fråga är ganska fantastisk!

Tydligt är det så, om man får sammanställa vad socialdemokraterna sade under valrörelsen och vad de säger nu, att när de tänkte bygga och ta i drift 13 kärnkraftverk var det, som vi fick höra, en försiktig utbyggnad av kärnkraften i Sverige. Men när vi nu öppnar *eventualiteten* att ett kärnkraftverk till, nämligen Barsebäck 2, kommer att startas, så administrerar vi ett kärnkraftssamhälle. – Jag tror inte jag i argumentationen på det hållet behöver kommentera klyftan mellan när man förklarar vad man själv har gjort och när man angriper andra.

Sedan fick vi oss till livs ganska svindlande perspektiv när vi skulle få en beskrivning av skillnaden mellan socialdemokraternas och moderaternas kärnkraftspolitik. Det är alltså skillnad på socialdemokratiska kärnkraftverk och på moderata kärnkraftverk – socialdemokratiska kärnkraftverk skulle uppenbarligen vara betydligt mindre farliga! Tydligt har socialdemokratiskt plutonium lägre strålningsgrad än moderat plutonium. Det är den enda slutsats jag kan dra av herr Sörensons inlägg.

Folket vet att det kan föra fram sina synpunkter till en socialdemokratisk regering, sade herr Sörenson vidare. Herr talman! Jag har en känsla av att svenska folket ganska eftertryckligt har markerat hur pass väl det anser sig få fram sina synpunkter till den socialdemokratiska regeringen: svenska folket har valt att byta regering. Det tror jag är svaret på herr Sörensons synpunkter i det fallet. Skillnaden mellan moderater och socialdemokrater i dagsläget är att moderaterna numera är beredda att medverka till att kräva av dem som vill producera kärnkraft i det här landet att de först skall kunna bevisa att de kan klara av de närmast olösliga problemen med det högradioaktiva avfallet. Den typen av krav har inte socialdemokraterna – i varje fall inte hittills – varit beredda att ansluta sig till.

Herr SÖRENSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att herr Granstedt fortfarande inte har förstått skillnaden mellan det ena och det andra. Han har inte förstått att centerpartiet före valet gjorde utfästelsen att det inte alls skulle bli någon laddning av Barsebäck 2, eftersom det då kunde smittas. Men nu finner vi ändå i regeringsdeklarationen klara belägg för att Barsebäck 2 inte bara kommer att laddas: det kommer också att kunna tas i bruk hela tiden fram till den 1 oktober nästa år. Sedan har man lagt över ansvaret för den fortsatta utvecklingen på företagsledningen själv.

Under valkampanjen gick centerpartiet ut och talade mycket starkt om att det inte bara gällde kärnkraften här hemma i Sverige. Vi skulle genom vårt initiativ bromsa en utveckling på kärnkraftsområdet över hela världen. Framför allt skulle vi se till att kärnkraften inte fick spridning i länder där man ur kärnkraftsteknologin också kunde lirka fram användandet av kärnkraft till atombomber. Nu efter valet är ni beredda att också exportera kärnkraftsteknologi till ett land som kan ha intresse av att utveckla atomenergi ur försvarssynpunkt, som det heter, eller för aktiv militärstrategi. Nästan hela världen är klart överens om att det landet har mycket suspekta syften med sin kärnkraftsteknologi. I detta sammanhang är ni också beredda att svika era löften från valrörelsen. En sådan export skulle vi socialdemokrater troligen aldrig ha kunnat medverka till. Det är en avgörande skillnad mellan vår inställning till bruket av kärnkraft och er i den borgerliga regeringen; det är klart dokumenterat.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Det viktiga i vårt budskap före valet var att vi ville få stopp på en fortsatt utbyggnad av kärnkraften. Det har vi nu skapat förutsättningar för genom den nya regeringen. Vi var tvungna att göra en eftergift när det gäller Barsebäck 2 genom att ge den möjlighet som i dag finns för Barsebäck att laddas. Vi gjorde denna eftergift därför att vi därigenom fick förutsättningen för att ställa de nya och ökade säkerhetskraven på kärnkraften. Det var just för att kunna uppfylla våra

utfästelser före valet som vi accepterade den eftergift som vi har gjort när det gäller Barsebäck. Det var just med tanke på vårt ansvar för de väljare som stödde oss på grund av vårt kärnkraftsbudskap som vi ansåg oss nödsakade att göra denna eftergift. Jag tror, herr Sörenson, att det är viktigt att se till politikens reala innehåll.

Sedan tar herr Sörenson upp frågan om en eventuell kärnkraftsexport till Iran. Det är min personliga förhoppning att en sådan export inte kommer till stånd. Men jag tror att det är viktigt att komma ihåg att de kontakter som har tagits mellan Sverige och Iran när det gäller kärnkraftsexport härrör sig från den gamla socialdemokratiska regeringen. Det är alltså ett exempel på det arv som vi har fått ta över från den gamla socialdemokratiska regeringen. När herr Sörenson säger att socialdemokraterna förmodligen inte skulle gå med på detta, så har han en mycket dålig grund för sitt uttalande.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Sörenson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Så här i den allmänpolitiska debattens slutskede må det tillåtas mig att något uppehålla mig vid arbetsmarknadsfrågor, speciellt från det län som jag representerar, nämligen Skaraborgs län. Vad som kan ge anledning till bekymmer är de varslade permitteringarna och avskedandena inom tekoindustrin som vi – om inte på annat sätt – i pressen har blivit uppmärksammade på. Vi har i vårt län en ganska betydande tekoindustri, där huvudparten av de anställda är kvinnor. Vidare har Volvo vissa bekymmer med avsättningen utomlands. Man kan befara att dessa förhållanden kommer att återverka på Volvoindustrin såväl i Skövde som i Floby. Även om det finns ljuspunkter i sådana branscher som möbelbranschen, inredningssnickeri- och isoleringsindustrin, så kvarstår ändock det faktum att man känner en viss oro över arbetsmarknadsläget i Skaraborgs län.

I ett län som Skaraborgs, där småföretagarna spelar en stor roll i näringslivet, är det angeläget att man från samhällets sida med olika åtgärder stimulerar näringslivet till investeringar som leder till ökad sysselsättning. Det kan ske bl. a. genom lättnader på kreditmarknaden etc. Skaraborg är ett typiskt småföretagarlän med en struktur som passar småföretagare. Ett gynnsamt klimat för dem bör också bli ett gynnsamt klimat för Skaraborgs län i dess helhet.

Därmed, herr talman, lämnar jag mina funderingar kring sysselsättningsläget ur Skaraborgs synpunkt och går över på arbetsmarknadsläget för vårt land i dess helhet.

Läget på arbetsmarknaden inger bekymmer. Det ena företaget efter det andra har varslat om nedskärningar i produktionen, innebärande minskad sysselsättning och därmed friställning av arbetskraft. Jag behöver knappast ange någon speciell industrigren, men om jag nämner teko-

industrin så vill jag därmed markera den industriella verksamhet som har drabbats hårdast i konkurrensen med lågprisländerna. Kostnadsläget är sådant i vårt land att svensk industri har svårigheter att hävda sig såväl inom som utanför vårt lands gränser.

Att problemen är svåra att komma till rätta med behöver ej närmare ordas om, men faktum är att vi inte har råd att ha folk utan arbete. Åtgärder måste därför sättas in för att främja en ökad sysselsättning. Även om åtgärder måste sättas in för att hejda inflationsutvecklingen får inte dessa åtgärder vara ett skäl för att inte sätta in resurser och göra insatser från samhällets sida för att främja en ökad sysselsättning. Målsättningen måste vara full sysselsättning, innebärande rätt till arbete åt alla och möjligheter för alla att få ett meningsfullt arbete.

Åtgärder måste till, inte minst från regeringens sida, för att främja näringslivets utveckling och därmed skapa ökad sysselsättning. Att detta är nödvändigt torde framgå inte minst av dagliga rapporter i pressen om varslade företagsnedläggelser med arbetslöshet som följd, om inte åtgärder sätts in i tid för att bereda nya arbetstillfällen.

De åtgärder som jag närmast avser är bl. a. möjligheter för näringslivet att erhålla krediter på någorlunda förmånliga lånevillkor. Tyvärr är det så att för dagen har riksbanken ålagt bankerna hårda kreditrestriktioner genom att sätta ett utlåningstak, som riksbanken begärt och fått regeringens bemyndigande att införa. Detta utlåningstak innebär att vissa banker helt enkelt tvingas att nära nog införa kreditstopp. Även om riksbankens åtgärd i och för sig kan vara motiverad för att komma till rätta med det kraftiga valutaotflödet, så medför åtgärden på sikt en försämring av det svenska konjunkturläget, innebärande en försvagning av näringslivets möjligheter att hävda sig på såväl den inhemska som den utländska marknaden.

De hårda kreditrestriktioner som utlåningstaket i bankerna medför innebär ett hot mot sysselsättningen. Är kreditrestriktionerna nödvändiga bör de vara riktade mot rena konsumtionsändamål och ej mot kreditgivning som främjar sysselsättning. Om så ej sker leder kreditrestriktionerna till minskad sysselsättning och är därmed ett hot mot den fulla sysselsättningen.

De hårda kreditrestriktionerna leder bl. a. till att kreditströmmarna kan komma att kanaliseras vid sidan av bankerna. Därmed har varken riksbank eller bankinspektion några som helst möjligheter att utöva den kontroll av verksamheten som nu utövas mot bankerna.

Oavsett kreditrestriktioner fungerar ändock i viss mån kapitalmarknaden. Skillnad är om kreditrestriktionerna är hårda – då finansieras många krediter genom privatutlåning, pengar lyfts i bank och förmedlas sedan som lån till den kreditbehövande allmänheten. Detta förhållande kan inte vara tillfredsställande. Vad jag vidare skulle önska vore att de krediter där lånegaranti utfärdats ej påverkas av kreditrestriktionerna. Det kan inte vara rimligt att en person som erhållit en kreditgaranti skall få ställa sig i en lånekö, innebärande ovisshet om kredit kan erhållas

och i så fall när de pengarna kan utbetalas av vederbörande bank.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla önskvärdheten av att utvecklingen på kreditpolitikens område med det snaraste leder till lättnader i fråga om bankernas möjligheter att tillgodose det legitima kreditbehovet. Därmed främjas näringslivet och sysselsättningen säkras. Den bästa garantin för en fortsatt välståndsutveckling är full sysselsättning, innebärande allas möjligheter till ett meningsfullt arbete.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! I det regeringsprogram som de tre borgerliga partierna har enats om finns många intressanta punkter som man skulle vilja fästa uppmärksamheten på och kommentera. Jag skall stanna vid några få.

I programmets inledning sägs det att regeringen "skall sträva efter att bryta tendenser till maktkoncentration och verka för decentralisering och närdemokrati". Med mina erfarenheter som aktiv i folkrörelserna konsumentkooperationen och bostadskooperationen finner jag det naturligtvis glädjande med denna inriktning från regeringens sida.

Näringslivet i vårt land domineras av privata företag. Den totala omsättningen för alla företag i Sverige 1973 – det är den senaste tillgängliga uppgiften – uppgick till 390 miljarder kronor. Av den summan svarade de privata företagen för 319 miljarder eller 82 %. De övriga 71 miljarderna fördelades på statens företag, ca 30 miljarder, jordbrukskooperationens företag, ca 16 miljarder, konsumentkooperationens företag, ca 13 miljarder, kommunerna, ca 9 miljarder, och övriga, ca 3 miljarder kronor. Inom det privata näringslivet finns en mycket påtaglig ekonomisk maktkoncentration, som dessutom har förstärkts under senare tid, bl. a. inom detaljhandelsområdet, där de stora varuhuskedjorna Åhléns och NK-Turitz har gått samman.

Den statliga koncentrationsutredningen visade hur maktfördelningen i aktiebolagen såg ut för tio år sedan. Endast i en sjättedel av samtliga 282 företag som undersöktes av koncentrationsutredningen behövdes det att mer än tre personer gick samman för att få röstmajoritet. I inget börsnoterat bolag behövdes mer än tio personer för att uppnå majoritet på bolagsstämman. Det finns ingenting som tyder på att en utjämning av dessa förhållanden kommit till stånd sedan utredningen gjordes.

Det är alltså synnerligen angeläget att regeringen förklarar sig vilja ta itu med att bryta maktkoncentrationen i samhället, den maktkoncentration som framför allt finns samlad i de privatkapitalistiska företagen.

Regeringsprogrammet presenterades i pressen som det mest omfattande som en svensk ministär lagt fram. Det finns därför givetvis åtskilligt som man skulle vilja kommentera. Jag skall emellertid hålla mig främst till de näringspolitiska avsnitten och då se dem från kooperativ synpunkt.

Regeringsprogrammet framhåller i ett antal punkter hur man vill ha näringslivet organiserat och hur det bör fungera:

det skall vara decentraliserat;

mindre och medelstora företag skall få goda utvecklingsmöjligheter; privat och statlig maktkoncentration motverkas;

skärpt lagstiftning för att motverka monopol och karteller samt sådana sammanslagningar av företag som minskar konkurrensen;

de multinationella företagens verksamhet skall särskilt uppmärksammas.

Detta är lovvärda och angelägna målsättningar för näringspolitiken. Men det slår mig när jag läser regeringsprogrammet att man tycks utgå från att endast de privatägda och i någon mån de statliga företagsformerna är värda att räkna med. Inte någonstans i regeringsprogrammet har man nämnt de kooperativa företagsformerna. Det är så mycket mer märkligt som centerpartiet har en ledande ställning i regeringen, och som bekant är många av de personer som återfinns i centerpartiet också aktiva inom producentkooperationen. Den kooperativa företagsformen motsvarar den inriktning på näringspolitiken som regeringsprogrammet redovisar. Jag vill påstå att det privata näringslivet får svårt att uppfylla de krav och förväntningar som regeringen för fram i sitt program.

Låt oss i stället helt kort granska den kooperativa företagsformen och se hur den passar in i regeringsprogrammet. Jag utgår från mina kunskaper om konsument- och bostadskooperationen.

Decentraliserat näringsliv, säger programmet. Konsumentkooperationen består av 1,8 miljoner medlemmar som är ägare till konsumentföreningarna, vilka i sin tur äger KF. Antalet konsumentföreningar är 186 och finns över hela landet. Konsumentföreningarna är juridiskt självständiga enheter med demokratisk förvaltning efter principen en medlem – en röst. Jag kan inte finna annat än att konsumentkooperationen väl motsvarar en decentraliserad företagsform.

Små och medelstora företag får goda utvecklingsmöjligheter, säger programmet. Av de 186 föreningarna i KF är nära 150 av den storleksordningen att de bör räknas till små, möjligen medelstora företag.

Privat och statlig maktkoncentration motverkas, säger programmet. Jag har redan tidigare pekat på nödvändigheten av att regeringen fullföljer denna målsättning och inte gör den till vackra formuleringar på papperet. Här vill jag framhålla Kooperationen som ett viktigt alternativ till privat och statlig företagsamhet. Med sina principer om öppet medlemskap, demokratisk förvaltning, begränsad kapitalränta och fördelning av överskottet efter hur man bidragit till dess uppkomst kan aldrig Kooperationen som företagsform leda till maktkoncentration. Kooperationen ger i stället breda grupper i samhället möjlighet till inflytande över och ansvar för de företag som man själv skapat med gemensamma resurser. Kooperationen har skapats av folket för folket som ett uttryck för människornas uppfattning om det ekonomiska livet.

Skärpt lagstiftning för att motverka monopol och karteller, säger pro-

grammet vidare. Konsumentkooperationen tog initiativ till den första antitrustlagstiftningen i vårt land. Legendariska är konsumentkooperationens strider mot det privata näringslivets monopol och karteller. Kooperationen är som företagsform med utgångspunkt i behovshushållningen och kollektivt ägande det privata företagens motsats eftersom detta bygger på vinsthushållning och enskilt ägande. Monopol och karteller är konsekvenser av de kapitalistiska företagens utveckling. Den kooperativa företagsformen kan däremot, även om den helt dominerar eller kan komma att dominera delområden av vår ekonomi, aldrig fungera som ett kapitalistiskt monopol. Mångfalden och det fria konsumtionsvalet kan tillgodoses genom den breda medlemsförankringen och medlemsinflytandet över verksamheten.

De multinationella företagens verksamhet skall särskilt uppmärksammas, säger programmet. Därvid avser man deras roll i monopol och kartellbildningar. Jag vill framhålla att Kooperationen även på detta område tidigt uppmärksammade de multinationella företagens verksamhet. Den s. k. glödlampsstriden utkämpade KF mot ett multinationellt företag redan på 1930-talet. Kooperationen har framför allt genom sin internationella organisation, Internationella kooperativa alliansen, lång tid arbetat för att samla Kooperationens krafter i kamp just mot de multinationella företagen.

Utöver dessa mera principiella synpunkter skulle jag avslutningsvis vilja ta upp några speciella frågor som regeringsprogrammet ger anledning till från min utgångspunkt.

Den första gäller bostadskooperationens roll i samhället. I regeringsprogrammet sägs: "Lånereglerna för enskilt byggda flerfamiljshus förbättras." Litet längre fram står det: "Bättre möjligheter för den enskilde att äga sin bostad skapas, bl. a. genom att underlätta för hyresgäster att i bostadsrättsföreningens form överta ägandet."

Jag kan faktiskt inte förstå den praktiska innebörden av de här båda från kooperativ synpunkt motsägande formuleringarna. Kommer detta att innebära ett ökat utrymme för spekulation inom byggandet av flerfamiljshus? Vilka sociala följdverkningar får en ökad marknad för privatbyggare och vilka konsekvenser får det för bostadskonsumenter, frågar man sig osökt. Kommer överförandet av ägandet av flerfamiljshus till bostadsrättsföreningar, om regeringen avser att göra detta, att ske inom ramen för de båda bostadskooperativa organisationerna, HSB och Riksbyggen, eller – och det är en viktig fråga – avser man att starta nya organisationer för bostadsrättsföreningsverksamheten?

Den andra frågan gäller stöd till små och medelstora företag. I regeringsprogrammet såväl som i valdebatten har arbetsgivaravgifterna förekommit. Det står i regeringsprogrammet: "Förslag kommer att läggas fram om vissa lättnader i fråga om arbetsgivaravgifter ---." När detta behandlades i valdebatten presenterades förslag om att ta bort arbetsgivaravgiften helt för företag med färre än tio anställda.

Då vill jag framhålla att en konsekvens av ett sådant förslag är ganska

allvarlig. Inom detaljhandeln finns tre stora block: kooperationen, ICA och Dagab, det senare med bl. a. NK och Åhléns. Ett borttagande av arbetsgivaravgiften enligt det förslag som förekom under valdebatten skulle innebära en förskjutning i konkurrensförhållandena till ICA:s fördel. Vi har gjort en beräkning och har därvid överslagsvis kommit fram till ett belopp som skulle ge en merkostnad för kooperationen i förhållande till ICA som skulle ligga någonstans mellan 30 och 40 milj. kr. Det är alltså avsevärda belopp det är fråga om. Konsumentkooperationens föreningar har som regel flera butiker, medan ICA är uppbyggt så att varje butik är ett aktiebolag. Där ligger alltså skillnaden som skapar det här problemet, om man skulle realisera de tankar som har skyttat i valdebatten.

Det finns en tendens i vårt samhälle att betrakta företag utifrån en enda mall – det privatägda aktiebolaget. Den synen präglar det mesta som rör företag och företagande. Detta avspeglas också i den borgerliga regeringens program. Den folkrörelsedebatt som har förekommit under de senaste åren och den konsumentkooperativa profileringen och aktiveringarna tycks ha gått regeringspartierna förbi och inte lämnat några intryck alls.

Men av det man säger i regeringsprogrammet drar jag ändå den slutsatsen att det finns öppningar för att utveckla kooperationen som företagsform och som alternativ till statlig och privat företagsamhet. Mot bakgrund av de här redovisade uppgifterna rörande kooperationens roll i näringslivet vill jag slutligen ställa några frågor till regeringen. Regeringsbankarna gapar – jag höll på att säga naturligen – tomma, men vi har ju en konsumentkongress i Göteborg som börjar på måndag. Regeringen har låtit meddela att man avser att låta sig representeras av statsminister Fälldin vid det tillfället. När nu ingen regeringsrepresentant är här i dag, så räknar jag med att herr Fälldin kommer att ge ett svar på måndag inför den samlade konsumentkongressen i stället.

Min första fråga är: Är regeringen beredd att främja de kooperativa företagsformerna före de privatkapitalistiska?

Vid värriksdagen väckte några kooperativt aktiva socialdemokrater en motion om kooperationens ställning i näringslivet. En klar majoritet av riksdagen ställde sig bakom motionen och begärde att regeringen skulle tillsätta en utredning enligt motionens förslag. Mot bakgrund av vad jag sagt vill jag därför ställa en andra fråga till regeringen: Kommer regeringen att fullfölja riksdagsbeslutet från i våras att tillsätta en utredning om kooperationens roll i näringslivet? Såvitt jag förstår motsvarar de kooperativa företagsformerna mer än väl regeringens krav. Vad är motivet till att man inte behandlat kooperationen över huvud taget i sitt program? Är inte kooperationen tillräckligt stor för att vara intressant? Företräder den inte tillräckligt stora gruppernas intressen? Finns det möjligen ideologiska skillnader i kooperationens uppfattning om sin roll i samhället och regeringens?

Detta är också synpunkter som jag sätter värde på att få något utvecklade, om icke i dag så dock som sagt på måndag.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag skall inte låtsas som om jag satt i regeringen och svarade på herr Alséns frågor. Jag vill emellertid korrigera ett litet misstag. Herr Alsén sade att det i valkampanjen hade nämnts att arbetsgivaravgiften skulle tas bort för alla företag med tio eller färre anställda. I själva verket har aldrig, såvitt jag vet, något annat förslag framlagts än att det här skulle gälla företag med högst fem anställda, och då skulle jag föreställa mig att även den uträkning som herr Alsén redovisade kommer att se helt annorlunda ut.

Vad jag, herr talman, hade tänkt säga några ord om så här i debattens sista minut är ett ämne som ju på sätt och vis är det lämpligaste att avsluta en debatt med – om framtiden.

De framtidsstudier som påbörjades under den förra regeringen och som efter många om och men placerades under parlamentariskt inflytande måste nu fortsättas och kompletteras med nya frågor och nya ämnen. Det finns ju framtidsforskare som i dag anser sig kunna se tecken till att den industrialiserade världen är på väg mot en revolution lika omvälvande som Kopernikus', lika genomgripande som den första industriella revolutionen. I den världen är det viktigare än någonsin att försöka se litet längre än till de allra mest närliggande politiska problemen. Det finns punkter i den nya regeringsdeklarationen som pekar åt det hållet.

Den plats i samhället där vi såvitt jag förstår är närmast en radikal omvärdering, en punkt där utvecklingen byter spår, är arbetslivet. Jag talar nu inte om de stora globala problemen – de är naturligtvis också mycket viktiga i framtidsstudierna – utan jag talar om de mera hemma- och näraliggande problemen. Jag nämnde arbetslivet inte bara för att det är där det materiella underlaget för vårt liv skapas och att det således alltid måste vara mycket viktigt, utan därför att det är den plats där vi definierar oss själva och vår roll som medmänniskor. Är den rollen otillfredsställande hjälper knappast någon ersättning för detta.

Jag skulle vilja peka på några troliga riktningssändringar på det här området där någon sorts framtidsforskning är nödvändig för att hjälpa oss att se vad som kan komma och förbereda oss för detta.

Arbetets mening är inte längre en lyx som några intellektuella och några hantverkare kan hålla sig med. Allt fler arbetande frågar efter ett jobb som inte bara ger lön och acceptabel miljö utan också en samhällsroll som uppskattas av andra och som man själv kan förverkliga sig i. Enda vägen att finna en sådan roll är att förbinda arbetet med dess resultat, dvs. konsumentens tillfredsställelse och erkänsla, på ett mera nära och påtagligt sätt. Marknadens mekanismer upplevs ofta som alltför avlägsna och manipulerade, även om de givetvis inte kan avskaffas. Övertyckarna som bestämmer å andras vägnar är i vissa fall nödvändiga för att skydda konsumenterna men kan lätt stiga över gränsen till det otillbörliga och outhärdliga intrånget i den enskildes liv.

Här finns en öppning för nya, okonventionella sätt att förbinda människan som producent med människan som konsument – kanske ibland

i direktkontakt, kanske i lokala förhandlingar. kanske på sätt vi ännu inte har kunnat föreställa oss. Konsumentkooperationen var en gång en alldeles utmärkt idé om att åstadkomma just detta möte – det vill jag gärna framhålla. Den fungerar inte alltid bra på det planet i dag, men idén är för den skull inte död utan den är värd att upplivas på nytt sätt. Det väsentliga är att man i sådant idéarbete inte stirrar på varorna eller tjänsterna enbart utan på de människor som skall leverera dem resp. ta emot och betala för dem eller betala för dem skattevägen. Hur skall dessa människor kunna få ett värdigt förhållande till sin egen produktion, ett förhållande de kan vara stolta över och finna samhällelig uppskattning för? Den frågan förskjuter ingalunda frågan om arbetets lön men måste komplettera den. Att arbetsdemokrati måste vara ett nödvändigt redskap för att både ställa och besvara denna fråga är självklart, och arbetslivets förnyelse är en av de väsentliga punkterna i den nya regeringsdeklarationen.

Arbetslivets teknik i strängare mening måste vidare utformas så att den skapar en värdig tillvaro under själva arbetets gång. Här behövs mycket djupare grepp än som hittills i allmänhet tagits. En bullrande och dammig arbetsplats skall t. ex. inte angripas med hörselskydd och ännu mer bullrande, stora utsug. Den skall angripas genom att man satsar på helt andra processer, som går ända ner i grundförutsättningarna för hur varorna tillverkas. Här skulle jag kunna anföra ett projekt för "det miljövänliga stålverket" som en svensk ingenjör lagt fram och där man utgår från en helt annan användning av existerande teknik för att skapa ett stålverk utan buller, värmeslöseri, farliga arbetsmoment, smuts och damm – ett stålverk som kan ligga mitt i samhället och ha daghem inom sina väggar. En framtidsforskning som inte tar med sådana möjligheter är inte värd sitt namn. Då ägnar den sig bara åt att skriva fram trender i stället för att se på var de kanske är på väg att brytas.

En annan sida av arbetets organisation är också, hoppas jag, på väg att förändras totalt. Det är den som utgår från att det alltid skall finnas servicepersonal på låg nivå och att denna personal skall bestå av kvinnor. Den utgår vidare från att det servicearbete som över huvud taget aldrig betalas och som också till övervägande del utförs av kvinnor inte behöver räknas med i samhällskalkylerna. Men i dag har vi siffror – de kommer att citeras i Svenska Dagbladet så småningom – som visar att det är bokstavligen sant att det betalda arbetet i samhället i själva verket flyter som en ö i ett stort hav av obetalt arbete och aldrig skulle kunna fungera utan det. Kvinnors arbete i hemmet, vilket i stor utsträckning betyder deras arbete för att hålla liv i karlar och barn, tar så mycket tid att de egentligen aldrig skulle ha möjlighet att arbeta mer än 25 timmar i veckan på sin arbetsplats, om de skulle ha lika stor sammanlagd arbetstid som sina män. Siffran avser gifta kvinnor och jämförelsen gäller deras egna män.

Om denna situation säger vissa genetiker att den är fastlagd i våra hormoner och inte bör ändras. Jag vill för min del säga att den i högsta

grad bör ändras men att detta endast kan ske genom förändringar i arbetets organisation som vi måste ha mycket fantasi för att föreställa oss. Ett exempel på detta är det förslag som antytts i KF:s utmärkta kvinnoundersökning, där man föreslår att servicetjänster av typ maskinskriverska alltid skulle vara genomgångstjänster, förmodligen i så fall för båda könen. Det kan tänkas många andra lösningar också, inte minst om man använder moderna kontorsmaskiner till något annat än att fasthålla 1800-talets arbetsfördelning mellan könen. Den jämställdhet mellan könen som regeringsdeklarationen så enfatiskt talar om har alltså i själva verket att göra med en omorganisation av både det betalda och det obetalda arbetet som vi ännu bara sett början på.

En radikal framtidsforskning måste därför försöka se vad det är i teknikens nuvarande och tänkbara utveckling som skulle kunna ändra på våra arbetsroller i en önskvärd och människovänlig riktning. Ett exempel på en utveckling i fel riktning är det naturligtvis när man med hjälp av datorer lägger om hanteringen av sågtimmer så att sågare, kapare och justerare får ett mycket mera stressat och jäktat jobb med åtföljande kroppslig och själslig ernerlitning, därför att man fantasilöst väntar sig att människan skall styras av processdatorn i stället för tvärtom.

En grundlig utvärdering av datoriseringens inverkan på arbetet är fruktansvärt nödvändig, lika väl som en utvärdering av vilka arbetsuppgifter denna teknik har lyckats förlägga utanför arbetsplatsen, på tredje man, och därmed åstadkomma en skenrationalisering.

Slutligen vill jag nu nämna, bland dessa uppgifter för en framtidsinriktad forskning, vad en ordentlig insyn i den medicinska vetenskapen och den biokemiska grundforskningen kan få för sociala konsekvenser. Jag har ända sedan 1972 sökt fästa riksdagens och socialstyrelsens uppmärksamhet på vilka faror som göms i forskarnas manipulationer med den genetiska koden, för att bara ta ett enda exempel. I USA har några forskare insett dessa faror och i ett visst berömt fall åstadkommit ett kort uppehåll i en särskilt farlig forskning. I Sverige sitter, sägs det, en arbetsgrupp i socialstyrelsen för att hålla ett öga på dessa saker, men den har såvitt känt är ännu inte gjort någonting. Men detta är inga lekaker och inga fria fantasier, det är ytterst näraliggande och konkreta faror, och Sverige som ligger i täten i forskningen bör också ligga i täten när det gäller att moraliskt bedöma dess tänkbara resultat. För detta är vad framtidsforskning verkligen handlar om: att vi *kan* ändra på framtiden. Den löper inte på orubbliga skenor, utan det finns växlar. Jag hoppas att med en konstruktiv och fantasifull framtidsforskning få vara med om att välja rätt spår åt den.

Herr ALSÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är givetvis glad för att fru Anér fann anledning att ägna mitt anförande sin uppmärksamhet, men jag är samtidigt glad för att hon sade sig inte göra det på regeringens vägnar. Jag tycker nog att hennes sätt att recensera konsumentkooperationens sätt att verka

i dag var minst sagt tveksamt. Hennes uppfattning om konsumentkooperationen, om jag förstod rätt, var i stort sett: Tja, visst var den bra en gång, men nu är den inte särskilt bra.

Jag noterar detta, och de 1,8 miljonerna medlemmar inom den svenska konsumentkooperationen gör det säkert också. Om fru Anér har möjligheter, rekommenderar jag henne att ta del av de diskussioner som kommer att föras under den konsumentkongress jag nämnde i mitt anförande, som hålls i Göteborg de tre första dagarna i nästa vecka. Där samlas representanter för de organiserade konsumenterna inom samtliga konsumentkooperativa organisationer till en mycket omfattande debatt om konsumenternas ställning och roll i samhället och inom konsumentkooperationen. Med den överblick jag har över de svenska folkrörelserna vågar jag nog säga att det finns få folkrörelser som utvecklar den aktivitet och nära kontakt med sina medlemmar som konsumentkooperationen gör. Den har ständigt en mycket aktiv och nära dialog med sina medlemmar för att utröna konsumenternas behov och rörelsens möjligheter att bäst betjäna konsumenterna.

Beträffande uppgiften som fru Anér lämnade om hur många anställda det skulle vara i företag som eventuellt skulle kunna befrias från arbetsgivaravgiften, så må det förlåtas mig om jag kommit på fel siffra och sagt tio, medan fru Anér nämnde fem. Det är ändå en ganska blygsam spännvidd i de talen om vi minns – och det gör vi alla – vilken spännvidd det var i den borgerliga argumenteringen i diverse frågor under valrörelsen. Jag har sett siffran tio personer. Det är möjligt att det inte var fru Anérs parti som stod för den. Men nu är det ju tre partier i regeringen, och av vad jag hittills sett och hört av den är det mycket som talar för att det är andra partier än fru Anérs som utövar ett större inflytande än fru Anérs i de här frågorna. Vi får se hur det blir med den saken. Jag hade satt värde på en deklaration som hade inneburit att man ifrån i varje fall folkpartiets sida, som jag förmodar att fru Anér kan tala för, skulle allvarligt begrunda det här problemet mot bakgrunden av vad jag har sagt.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att konsumentkooperationen är dålig i största allmänhet. Jag har sagt att konsumenternas möjligheter att verkligen komma i direktkontakt med producenterna och få fram sina egna önskemål nog var större i kooperationens början än i dag, helt enkelt därför att skalan var mindre.

Men jag sade också att jag tycker att detta är en idé som inte på något vis är död, utan som skall och bör utvecklas.

Jag skall verkligen med största intresse ta del av debatterna i början på nästa vecka. Jag nämnde ju, som herr Alsén lade märke till, konsumentkooperationen som det enda konkreta exempel jag har sett hittills på ett allvarligt försök att just få konsumenterna att få verkligt inflytande på producenterna. Att det sedan är många olösta problem här framkom-

mer ju tydligt även när andra personer än jag diskuterar detta, t. ex. när Gunnar Adler-Karlsson nyligen i Dagens Nyheter recenserade en bok som behandlade konsumentkooperationens framtid och förhållandet mellan konsumenter och producenter. Han tyckte att den inte gick tillräckligt djupt.

Jag hoppas att vi tillsammans skall kunna gå mycket djupare i det här, för jag tror att det är en av de verkligt spännande och intressanta frågorna för framtiden.

Herr ALSÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har anledning notera att när fru Anér överger ett i förväg färdigskrivet manuskript är hon genast mycket resonablare och har en principiell uppfattning som jag känner stor respekt för. Jag menar inte att kommunikationsproblemen mellan producenter och konsumenter är lätta frågor. Snarare är det tvärtom svåra frågor. Men jag är övertygad om att skall en lösning komma till stånd får det i hög grad ske genom aktiviteter från konsumenternas egna intresseorganisationer. Och med det positiva uttalande fru Anér fann anledning göra i sitt senare inlägg hyser jag gott hopp om att vi skall kunna tala vidare i den här frågan.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Jag deltog i den allmänpolitiska debatten som onsdagskvällens sista talare. strax före kl. 24. I mitt anförande tog jag då upp sysselsättningsfrågorna i norra Uppland med tonvikt på kärnkraftsbygget i Forsmark.

Under gårdagens fortsatta debatt ställde min länsbankkamrat herr Korpås några frågor till mig. Jag hade tyvärr inte tillfälle att höra hans anförande eller besvara hans frågor då jag av Byggnadsarbetareförbundets klubbordförande hade inbjudits till dess informationsmöte i Forsmark på eftermiddagen.

Herr Korpås tycktes vara missnöjd med att jag inte tagit upp säkerhetsfrågorna i mitt anförande. Det är klart att jag, och även socialdemokraterna i övrigt, anser att säkerhetsaspekterna är oerhört viktiga. Men till skillnad från herr Korpås och i likhet med generaldirektör Norrby tror jag att problemen kan lösas.

I mitt anförande framföll jag vikten av klara besked om den fortsatta utvecklingen i Forsmark. Om man fortsätter att bygga men inte avser att ladda och igångsätta reaktorerna tyckte jag det var en meningslös kapitalförstöring. Ett stopp i Forsmark skulle emellertid få omfattande konsekvenser för både de anställda och kommunen, framhöll jag. Det var de sakerna jag ville understryka i mitt inlägg, då jag tyckte att det inte kommit fram riktigt i debatten och framför allt inte före valet.

Helt riktigt, som herr Korpås säger, måste en sysselsättningsplanering följa när arbetena i Forsmark avslutas. Därför är det också viktigt att man snart tar itu med den planeringen. Kärnkraftsbygget i Forsmark var ju bara en tillfällig uppryckning, menade herr Korpås. Det ger i alla

fall en sysselsättning som, om den fullföljdes, skulle betyda minst 10 års arbete för byggnadsarbetarna. Fullföljer man energiprogrammet med fyra reaktorer i Forsmark skulle det erbjuda flera hundra personer fast anställning, och det vore – tycker vi i kommunen – ett värdefullt tillskott till sysselsättningen.

I går meddelade också energiministern att aggregat 1 och 2 i Forsmark skulle få byggas färdigt. Jag tolkar det som att även regeringen nu anser att de säkerhetskrav som uppställs i regeringsdeklarationen är möjliga att uppfylla. Har man från centerns sida förutfattade meningar om att det är omöjligt, ja, då vore det meningslöst att kasta ut mera pengar och låta arbetarna bygga något som aldrig kommer till användning. Generaldirektör Norrby menade i Forsmark i går att man kan tänka sig alternativa lösningar i fråga om upparbetning och slutlig förvaring. Han ansåg det fel att nu binda sig definitivt för en lösning. Man bör ta del, sade han, av internationella erfarenheter och nya forskningsresultat. Det finns tid till detta då det dröjer åtskilliga år innan det blir aktuellt för vår del med någon egen upparbetningsanläggning.

Byggnadsarbetarna i Forsmark kräver nu att få bygga kärnkraftsanläggningen färdig och att den skall tas i bruk. Det räcker inte med besked för ett år i taget. Man vill arbeta i lugn och ro och planera för sin egen och sina familjers framtid. Det gäller i samma höga grad för kommunen och givetvis även för kraftbolaget. Annars kvarstår den rådande oron och det tycker vi är högst olyckligt.

Sedan kom herr Korpås med ett intressant uppslag, nämligen att låta uppföra ett vindkraftverk i Forsmark i stället för ett kärnkraftverk. Ja, man kunde kanske placera det ovanpå de två reaktorbyggnaderna. Jag tycker emellertid att det blir väl dyra betongfundament för dessa anläggningar.

Herr Korpås tyckte även att socialdemokraternas och moderaternas majoritetsyttrande i Östhammars kommun för några dagar sedan när det gäller Aka-utredningen var märkligt. Men det beslutet gällde ju fortsatta undersökningar för att se om det var lämpligt att bygga en sådan anläggning i Forsmark, inte ja till en anläggning nu med detsamma. Det behövs ju utredningar i de här frågorna för att ge underlag för de beslut som skall fattas med anledning av de krav som regeringsdeklarationen uppställt för upparbetning och slutlig förvaring.

Sedan frågade herr Korpås även om socialdemokraterna kan ta ansvar för vad som händer med avfallet i en kommande istid. Jag vet inte vad som händer med mänskligt liv på vår jord vid en eventuell istid. Ett är dock säkert: Socialdemokraterna i Östhammars kommun känner sitt ansvar i den här frågan liksom i andra frågor. Man måste också komma ihåg att det finns ett ansvar på alla områden, inte minst för de luftföroreningar som en ökad oljeförbränning skulle innebära.

Herr Korpås (c):

Herr talman! Det är angeläget att avvecklingsarbetena i Forsmark sker

i samordning med planeringen av andra arbeten och att man ser sysselsättningen i Forsmark i samband med sysselsättningen i regionen i dess helhet. Med det betraktelsesättet ser jag också att kraftverksbygget måste fortsätta. Men i motsats till herr Hjorth ser jag ingen möjlighet att sätta i gång det som kraftverk. Jag kan tänka mig att det delvis kan användas för annat ändamål, och jag kan tänka mig att det eldas med annat material. Då har man behållarna kvar och kan använda hela anläggningen utom själva bränsledelen. Den får man använda på annat sätt.

Herr Hjorth hade icke läst mitt anförande utan tydligen tidningskommentarerna. Jag skall be att få läsa upp vad jag sade i går om vindkraftverk: "Upplandskusten är en av landets bästa vindkuster och bör med hänsyn till satsningarna i Östhammars kommun komma i förtur." Detta när det gäller att placera vindkraftverk. Upplandskusten är, som Nils Hjorth vet, mycket större än kusten vid Forsmark.

Avfallsfrågorna tror Nils Hjorth att vi kan klara. Detta är, herr talman, olyckan med hela denna fråga – att man byggt vår kärnkraftssatsning på en tro att man kan klara avfallsfrågorna. Regeringsförklaringen säger att så länge det bara är en tro skall vi inte sätta i gång Forsmark. Den dag man kan visa att det går att ta hand om avfallet kan man sätta i gång, men i dag finns det, Nils Hjorth, ingen som kan visa det. Därför är det för mig alldeles klart att kärnkraftsepoken är slut i Forsmark. Nu gäller det för oss, oavsett parti, att se till att den här bygden lever vidare utan kärnkraft.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Jag har inte i detalj läst herr Korpås anförande. Jag fick det alldeles nyss i min hand, och därför kanske jag missat något i hans inlägg.

Han säger nu att det inte är meningen att sätta i gång något kraftverk i Forsmark. Då är det väldigt cyniskt att slutföra bygget. Ni kan ju tänka er vilken uppfattning de som sysslar med kraftverksbygget – med de uppställda säkerhetskraven – skulle få av att fortsätta med något som inte kommer till användning. Andre förbundsordföranden i Byggnadsarbetareförbundet Bertil Whinberg gjorde en jämförelse i går i Forsmark då han berörde det här problemet. Det skulle vara, sade han, ungefär som att Volvoarbetarna skulle tillverka sina bilar och när de blir färdiga skulle man ta dem med fartyg ut till havs och sänka dem. Det skulle inte heller skänka någon vidare arbetsglädje att arbeta på det viset.

Det är klart att Upplandskusten skulle kunna passa bra för vindkraftverk, och kanske också den storm som centerns inställning i fråga om kärnkraften och Forsmark åstadkommit där skulle kunna utnyttjas som ett krafttillskott. Den oro som regeringsskiftet har väckt hos människorna i den bygden är inte lätt att dämpa.

Centerns uppfattning i kärnkraftsfrågan är ganska senkommen, och det är minsann inte så lätt att vara centerpartist i dag, vare sig i Uppsala

eller – ännu mindre – i Östhammar. Det var ju tack vare den enighet som rådde i Östhammars kommun som kärnkraftverket förlades dit i strid med bl. a. Trosa, och bland de ivrigaste förespråkarna för den placeringen fanns centerpartisterna i Östhammar. Sedan har centerpartiet hela tiden varit med om planeringen i kommunen. Man har begärt extra kvoter för nya bostadsområden, man har planerat för skolor, barndaghem osv. just med tanke på en fortsatt utbyggnad i Forsmark. Och när man på ett sammanträde i våras sade nej till det tredje aggregatet sade man samtidigt ja till KELP, långtidsplaneringen, som just byggde på fortsatt utbyggnad av kärnkraftverket i Forsmark.

Byggarbetsnämnden i Uppsala hemställde i februari i år om länsarbetsnämndens medverkan till ett uppförande av aggregat 3 i Forsmark, och det intressanta var att beslutet var enhälligt. De tre centerpartistiska ledamöterna av nämnden hade inte någon invändning. Under hösten tillstyrkte sedan byggarbetsnämnden Aka-utredningens förslag om en uppberedningsanläggning och slutlig förvaring. Nämndens beslut var även då enhälligt. Egendomligt nog hade de tre centerpartisterna samtliga fått förhinder den gången. Visserligen var det älgjakt, men frånvaron kunde kanske också ha andra orsaker. Det är, som jag sade förut, inte lätt att vara centerpartist – allra minst i Uppsala och Östhammar.

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! Det är cyniskt att fortsätta bygget i Forsmark, sade Nils Hjorth, om man inte tänker göra ett kärnkraftverk av det. För mig framstår det som cyniskt att räkna med ett kärnkraftverk sedan vi har lärt oss så mycket mer än vad vi kunde då kärnkraftsanläggningen i Forsmark först planerades. Vad vi har gjort är att vi har dragit konsekvenserna av det som har kommit fram sedan vi den gången planerade. Bl. a. vet vi att vi i dag icke klarar avfallshanteringen. De experter vi en gång lyssnade på talade inte om för oss att den var ett problem; det har vi fått lära oss efteråt.

Att nu fortsätta med denna hantering, när vi vet att vi inte kan lösa avfallsfrågan, det är cynism. Det är cyniskt att låta arbetare syssla med sådant som vi vet kan vara en fara för mänskligheten i all framtid.

Att låta anläggningen gå medan vi undersöker om vi har andra möjligheter att använda den är däremot en ganska rimlig satsning. Överallt i svensk industri bygger man i dag på lager därför att man räknar med framtida användning av det man producerar. Jag ser kärnkraftverksbyggets fortsättning i Forsmark som någonting liknande.

Nej, Nils Hjorth, det är inte alls svårt att vara centerpartist i Uppsala län i dag, och det är det inte heller i Östhammars kommun. Det finns en allt vidare förståelse för att kärnkraft är någonting som vi för människornas skull icke skall syssla med.

Stormen kring Forsmark talade herr Hjorth om. Som jag sade i går är det klart att där råder oro för vad som kommer att hända, men stormen

kommer när Nils Hjorth skall gå ut och försvara anläggningen för upp-
arbetning av kärnkraftsavfall i Forsmark utan att veta någonting om
hur avfallet skall förvaras in i framtiden. Det enda löfte som herr Hjorth
kan ge människorna där är att de skall få ta emot avfallet – men han
vet inte vad som kommer att hända med dem och deras barn i framtiden.
Det är att ge löften till en bygd!

Nr 20

Fredagen den
29 oktober 1976

*Kontroll av viss
låneverksamhet*

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Herr Korpås vet att vi inte klarar avfallshanteringen,
och andra har sagt det med honom, men det finns andra som säger
tvärtom. Det är väl viktigt att vi nu drar lärdom av de erfarenheter
man har gjort, framför allt internationellt, och verkligen försöker lösa
de här problemen. Jag tror inte att man vinner någonting med att piska
upp en domedagsstämning. Det är klart att de här frågorna oroar folk,
och det är inte bra. Men vi måste lösa dem lika väl som alla andra
problem i samhället med tanke på både vår egen tid och framtiden.

Jag vill poängtera att vi redan i dag har kärnkraftverk i gång, och
man bygger sådana runt om i världen. Avfallsfrågorna måste alltså lösas.
Man har en teknik för det i dag, men man kanske kan klara problemen
ännu bättre på grundval av forskning och kommande erfarenheter. I stäl-
let för att fortsätta med att framkalla en skräckstämning skall vi sätta
oss ner och i lugn och ro diskutera igenom problemen för att på det
sättet komma fram till en lösning. Det är vi skyldiga med hänsyn både
till det beslut som vi tidigare gemensamt har fattat här i riksdagen och
till utvecklingen i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1976/77:1 med anledning av propositionen 1976/77:9 med förslag till
godkännande av tilläggsavtal till avtalet mellan Sverige, Danmark,
Finland, Island och Norge om handräckning i skatteärenden

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Kontroll av viss låneverksamhet

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1976/77:1 med anledning av
motion om kontroll av viss låneverksamhet.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:245 av herr Bör-
jesson i Falköping (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle
anhålla om utredning rörande tillståndsgivning för bedrivande av viss
låneverksamhet i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:245.

Fredagen den
29 oktober 1976

*Kontroll av viss
låneverksamhet*

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig i anslutning till behandlingen av näringsutskottets betänkande 1976/77:1 göra några reflexioner. Utskottsbetänkandet behandlar motionen 1975/76:245, där jag hemställt om att riksdagen hos regeringen anhåller om utredning rörande bl. a. skyldighet att ha tillstånd för bedrivande av viss låneverksamhet.

Utskottet hänvisar till att vissa frågor rörande privat kreditverksamhet kan komma att behandlas i utredningen om finansieringsbolag m. m. Huruvida utredningen ämnar uppta frågan om kreditgivning i kommersiellt syfte är väl i allra högsta grad ovisst, såvida inte tilläggsdirektiv utfärdas syftande till att den skall behandla just dylik låneverksamhet.

Som jag framhållit i min motion bör man från samhällets sida ange villkor för och utöva kontroll över privata långivare liksom man gör i fråga om banker och kreditinrättningar. Denna offentliga kontroll kan ske exempelvis genom bankinspektionen. Med andra ord skulle det erfordras en viss auktorisering av dem som bedriver låneverksamhet i kommersiellt syfte.

Genom auktorisering och kontroll av denna form av privat låneverksamhet skulle man – det är jag övertygad om – till viss del kunna komma till rätta med den osunda företeelse som ockerverksamhet utgör, speciellt i tider då hårda kreditrestriktioner råder.

Herr talman! Med hänvisning till att bärande skäl inte föreligger för tanken att det skall införas tillståndstvång för offentlig tillsyn av all privat utlåningsrörelse finner utskottet ej anledning att tillstyrka mitt motionsyrkande.

Jag har i motionen inte begärt att tillståndstvång och offentlig insyn skulle gälla all privat utlåningsverksamhet. Vad jag anfört i motionen avser endast den utlåning som sker i kommersiellt syfte, exempelvis via annonsering. Meningen är inte att tillståndskrav skall gälla om en privatperson lånar ut pengar till en annan person, om ett företag lånar ut pengar till anställda etc., utan vad jag syftar på i motionen är sådan låneverksamhet som utövas i mer eller mindre yrkesmässiga former, framför allt sådan där vederbörande långivare via annonser i pressen eller på annat sätt bekantgör att låneverksamhet bedrivs i kommersiellt syfte.

Jag vet inte om jag därmed har gjort mig skyldig till en oklarhet i utformningen av motionen, men min motion avser som sagt inte den låneverksamhet som inte drivs i kommersiellt syfte.

Utskottet har enhälligt avstyrkt motionen, men detta hindrar mig inte från att yrka bifall till densamma. Jag yrkar alltså bifall till motionen 245.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har motionerat om att "riksdagen hos regeringen anhåller om utredning rörande tillståndsgivning för bedrivande av viss låneverksamhet".

Motionären siktar då på den långivning – eller viss del av denna långivning, efter vad vi hört nu av hans anförande – som ligger utanför banker och kreditinstitut. Motionären rekommenderar att det skulle ställas som villkor att den som annonserar om en låneverksamhet liknande bankinstitutens har fått tillstånd att bedriva verksamheten och att denna står under tillsyn av exempelvis bankspektionen.

På detta svarar nu näringsutskottet, som behandlat motionen: "Den utredning (Ju 1976:04) för översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott som har tillkallats i år bör enligt sina direktiv överväga vidgad straffbarhet för medverkan till ocker." Utskottet avstyrker motionen genom att säga: "Det synes inte sannolikt att ett sådant system", nämligen ett system med tillståndstvång och offentlig insyn – vilket skulle ha avsevärda nackdelar – skulle på något avgörande sätt öka samhällets möjligheter att stävja den ockerbetonade kreditverksamheten", som motionären vill åt.

Det är inte bara i dag som herr Börjesson i Falköping har lagt en sådan här fråga på riksdagens bord. Han har i många år intresserat sig för att i riksdagen föra fram krav på en lagstiftning på det här området. Vi känner till att han har ömmat särskilt för människor som kommit i kläm.

Motionären kan tänkas hänvisa till att det obestriddligen med nuvarande kreditrestriktioner förekommer en omfattande utlåning på den grå marknaden. Det har bl. a. berörts i ett par TV-inslag omkring den 20 oktober. I det ena programmet uttalade sig bl. a. ett par privatbankirer eller andra kreditförmedlare utanför bankväsendet och uppgav att det var mycket lätt att få fram medel från privatpersoner för utlåning mot fullgod säkerhet, vilket det inte heller skulle vara svårt att erhålla. Förmedlaren betingar sig en viss andel, t. ex. 3,5 %, för sin insats. Pengarna skulle i stor utsträckning komma från bankräkningar, sade man, vilket hos både mig och många andra som såg detta program väckte en viss förvåning.

Detta är närmast ett kreditpolitiskt problem. På s. 3 i utskottets betänkande säger vi efter att ha hänvisat till direktiv för sittande utredningar: "I tider med kreditrestriktioner i bankväsendet kan sådan utlåning uppgå till betydande belopp – –. De sakkunniga anges vara oförhindrade att överväga även härmed sammanhängande frågor." Det behöver inte utan vidare vara fråga om ocker. Men den ockerbetonade utlåningen har utskottet berört i andra stycket i motiveringen, vilket jag refererade i början av det här lilla anförandet.

För att balansera bilden av vad TV har sänt på det här området vill jag understryka det inslag i en intervju som generaldirektör Walberg gav för TV där han uttalade sitt beklagande över den grå kreditmarknaden som verkligen finns f. n.

Till slut, herr talman, skulle jag vilja säga att om några verkliga ockrare eller andra utlånare som inte tillhör den normala lånemarknaden läser det här protokollet – och det räknar jag med att de gör – skall de finna

*Arbetstagares rätt
till ledighet för
utbildning*

att riksdagen inte har någonting till övers för deras verksamhet utan förväntar sig att de utredningar som nu pågår kommer att stävja verksamheten så mycket som möjligt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Det är fullt riktigt att jag har intresserat mig för denna fråga, detta på grund av de kontakter som jag har haft med människor som kommit i kläm genom att de hamnat i ockrarnas klor.

Jag har funderat gång efter annan på hur man skall komma till rätta med denna osunda företeelse i vårt samhälle. Och jag har kommit till den insikten att man till viss del kan komma till rätta med denna osunda kreditverksamhet genom att ställa all kreditgivning i kommersiellt syfte under offentlig kontroll. Den som exempelvis annonserar i pressen bedriver därmed kreditverksamhet i kommersiellt syfte och skall kontrolleras av offentlig myndighet, exempelvis bankspektionen. All kommersiell kreditgivning skall underkastas tillståndsgivning och offentlig kontroll.

Banker och kreditinrättningar kontrolleras av bankspektionen – det med rätta. Riksbanken fastställer likviditetskvoter etc. som bankerna måste följa – allt i syfte att myndigheterna skall ha kontroll över bankerna. Jag har ingenting att erinra mot detta.

Men samtidigt vet jag att det finns privatpersoner som tar ut sina medel från bankerna och via annonser eller på annat sätt bekantgör att de är villiga att ställa dessa medel till förfogande för den lånesökande allmänheten mot betydligt högre ränta än vad som tillämpas av bankerna.

Jag vill säga till min namne herr Börjesson i Glömminge, som säger att det är nackdelar med mitt förslag: Javisst är det nackdelar med systemet – men det är inga nackdelar för andra än dem som bedriver denna osunda bankverksamhet, och de personerna har jag sannrliigen ingen barmhärtighet mot.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 245 av herr Börjesson i Falköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 8 Arbetstagares rätt till ledighet för utbildning

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:1 med anledning av motion om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning.

I detta betänkande behandlades motionen 1975/76:1856 av herr Hallgren m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde

om förslag till lag om ändring i lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, då särskilda skäl därtill förelåg.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1856.

Nr 20

Fredagen den
29 oktober 1976

*Arbetstagares rätt
till ledighet för
utbildning*

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Vpk har i motionen 1856 föreslagit vissa förändringar i lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. De förändringar som vpk föreslår leder till förbättringar för arbetstagarna. Lagen har brister och ger arbetsköparna på vissa punkter alltför fria händer att bestämma över ledighetens förläggning.

Först och främst borde uppskovsrätten för arbetsköparna begränsas i högre grad än vad lagen föreskriver. Vpk anser i likhet med både LO och ABF att arbetsköparna inte skall ha uppskovsrätt på mer än tre månader. Lagen föreskriver sex månader. På tre månader hinner arbetsköparen mer än väl lösa de frågor som har med arbetsplaneringen att göra, exempelvis att skaffa vikarier.

Vänsterpartiet kommunisterna har också föreslagit en ändring i lagtexten, som innebär att begärd ledighet för facklig utbildning inte alls skall kunna skjutas upp av arbetsköparna. Menar man allvar med en *facklig verksamhet, och med facklig utbildning i synnerhet, måste man* också kunna garantera att den skall kunna genomföras.

När det gäller kortare ledighet för studier har vänsterpartiet kommunisterna föreslagit en uppskovstid på en vecka i stället för två. Det borde praktiskt kunna genomföras, eftersom det då på arbetsplatsen blir fråga om mycket tillfälliga omplaceringar.

Det är rimligt att lagen ändras så, att även annan facklig organisation än den kollektivavtalssslutande kan utnyttja den.

Annan facklig organisation som företräder minst en femtedel av arbetarna på en arbetsplats skall också komma i åtnjutande av lagen.

Lagen måste också ändras så, menar vpk, att den anställde alltid har rätt att omedelbart återgå till sitt tidigare arbete, om hon eller han tvingas avbryta utbildningen av anledning som kan anses skäligen.

En annan brist i lagen gäller stadgandet i 6 §, nämligen att den enskilde inte kan få domstolsprövning av studieledighetens förläggning förrän efter två år, om ledigheten avser längre tid än en vecka, och först efter ett år om ledigheten gäller en vecka eller kortare tid.

Detta är en orimligt lång tid. Vänsterpartiet kommunisterna föreslår att den enskilde skall kunna få domstolsprövning efter sex resp. två månader. Visserligen kan fackföreningen hindra ett så långt uppskov som det som stadgas i lagen, men den enskilde måste garanteras rätten att inom rimlig tid få sin sak prövad.

Herr talman! Jag yrkar att riksdagen med anledning av motionen

*Arbetstagares rätt
till ledighet för
utbildning*

1975/76:1856 av herr Hallgren m. fl. antar ett förslag till lag om ändring i lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning av följande lydelse:
”Härigenom föreskrives att 5, 6 och 10 §§ lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

5 §

Är eller brukar arbetsgivaren vara bunden av kollektivavtal beträffande den kategori som arbetstagaren tillhör och vill han att ledigheten skall taga sin början senare än *sex* månader efter arbetstagarens framställning, fordras samtycke till uppskovet av den berörda lokala arbetstagarorganisationen eller, om frågan hänskjutes till centrala överläggningar, av vederbörande huvudorganisation på arbetstagsarsidan.

I fråga om ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka fordras samtycke som avses i första stycket så snart den frist arbetsgivaren önskar är längre än *två veckor*. Detsamma gäller beträffande ledighet som avses i 3 § andra stycket.

Vad som nu har sagts gäller även om företag eller del av företag har övergått till ny arbetsgivare.

6 §

Har arbetstagare ej fått påbörja sin ledighet inom *två år* efter det att framställning gjordes, har han rätt att påkalla domstols prövning av frågan om ledighetens förläggning.

Prövning som avses i första

Föreslagen lydelse

5 §

Är eller brukar arbetsgivaren vara bunden av kollektivavtal beträffande den kategori som arbetstagaren tillhör och vill han att ledigheten skall taga sin början senare än *tre* månader efter arbetstagarens framställning, fordras samtycke till uppskovet av den berörda lokala arbetstagarorganisationen, *eller annan facklig organisation som tecknat kollektivavtal, men som företräder minst en femtedel av de anställda på ett arbetsställe*, eller om frågan hänskjutes till centrala överläggningar, av vederbörande huvudorganisation på arbetstagsarsidan.

I fråga om ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka fordras samtycke som avses i första stycket så snart den frist arbetsgivaren önskar är längre än *en vecka*. *Beträffande ledighet som avses i 3 § andra stycket föreligger ingen rätt för arbetsgivare till uppskov.*

Vad som nu har sagts gäller även om företag eller del av företag har övergått till ny arbetsgivare.

6 §

Har arbetstagare ej fått påbörja sin ledighet inom *sex månader* efter det att framställning gjordes, har han rätt att påkalla domstols prövning av frågan om ledighetens förläggning.

Prövning som avses i första

stycket får påkallas sedan *ett år* har förflutit efter arbetstagarens framställning, om ledigheten sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka.

Vad som nu har sagts gäller även om företag eller del av företag har övergått till ny arbetsgivare.

10 §

Arbetstagare som avbryter sin utbildning har rätt att återgå i arbete.

Vill arbetstagaren utnyttja den rätt som tillkommer honom enligt första stycket, skall han underrätta arbetsgivaren om att han vill återgå. Arbetsgivaren är dock ej skyldig att låta arbetstagaren återgå tidigare än två veckor eller, om ledigheten har varat minst ett år, en månad efter det att han mottog underrättelsen. Vill arbetsgivaren utnyttja sin rätt att uppskjuta återgången, skall han genast underrätta arbetstagaren om detta och samtidigt ange när återgången kan ske.

Andra stycket gäller ej i fråga om ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! I tidigare skeden klarades studierna vanligen av i ett sammanhang. När en ung människa avbröt sina studier och trädde in på arbetsmarknaden var det i allmänhet ett definitivt steg, studietiden var förbi.

Med de ständigt nya krav som ställs på arbetskraften i ett tekniskt avancerat samhälle med snabba strukturförändringar måste nya möjligheter beredas för fortbildning och vidareutbildning. Därtill kommer många människors behov av att efter en tids yrkesverksamhet återgå till studier. Möjligheterna att varva studier och yrkesverksamhet bör samhället på allt sätt stödja. Det är till gagn för både individer och samhälle.

Den lag om lagfäst rätt till ledighet för utbildning som riksdagen antog

stycket får påkallas sedan *två månader* har förflutit efter arbetstagarens framställning, om ledigheten sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka.

Vad som nu har sagts gäller även om företag eller del av företag har övergått till ny arbetsgivare.

10 §

Arbetstagare som avbryter sin utbildning har rätt att återgå i arbete.

Vill arbetstagaren utnyttja den rätt som tillkommer honom enligt första stycket, skall han underrätta arbetsgivaren om att han vill återgå. Arbetsgivaren är dock ej skyldig att låta arbetstagaren återgå tidigare än två veckor eller, om ledigheten har varat minst ett år, en månad efter det att han mottog underrättelsen *om arbetstagaren utan skäligen anledning avbrutit utbildningen*. Vill arbetsgivaren utnyttja sin rätt att uppskjuta återgången, skall han genast underrätta arbetstagaren om detta och samtidigt ange när återgången kan ske.

Andra stycket gäller ej i fråga om ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka.

Fredagen den
29 oktober 1976

*Arbetstagares rätt
till ledighet för
utbildning*

hösten 1974 och som trädde i kraft den 1 januari 1975 har i väsentliga avseenden förbättrat möjligheterna till varvning av studier och yrkesverksamhet. Men det är klart att vissa regler som anger villkoren för ledigheten måste finnas, och det är om det den här lagen handlar. Självfallet uppstår då avvägningsfrågor av det slag som fru Lantz har tagit upp till prövning. Det skall sägas att det är i stort sett samma krav som vpk reste när lagen antogs och som då avvisades av riksdagen. Jag tycker att det är rimligt att lagen får tillämpas en tid, innan några ändringar görs. Den har ju ännu inte varit i kraft i två år, och dessutom har enligt ett enigt utskott ingenting framkommit som säger att de avvägningar riksdagen gjorde 1974 om tidsgränser och annat föranlett några problem. Lagen tycks ha fungerat väl.

Det skall tilläggas att de diskuterade tidsfristerna är dispositiva. Det innebär att de genom avtal kan modifieras om parterna enas om det. Det förefaller vara en rimlig avvägning som gjorts mellan olika intressen. Låt mig ta bara ett av de exempel som fru Lantz nämnde: Nog är det rimligt att en arbetsgivare minst 14 dagar i förväg får reda på att en av hans anställda önskar delta i en facklig kurs.

Jag tycker, herr talman, att det förhåller sig så även på de andra punkter där fru Lantz har framställt ändringsyrkanden. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att beröra det faktum att det är ett enigt utskott som står bakom det här betänkandet. Det är allmänt känt att vpk har förhindrats att delta i utskottsbehandlingen. Därför får vi ta den här debatten i kammaren. Hade vpk varit representerat i utskottet hade det givetvis varit en reservation fogad till betänkandet.

Sedan är det viktigt och nödvändigt att en sådan här lag verkligen blir verkningsfull, att den fungerar för dem som skall utnyttja den. Med de ändringar som vpk föreslagit blir det bättre. Om de införs kan inte arbetsköparen, på det sätt som han kan nu, förhålla utbildningstidens förläggning och han kan inte heller förhålla ett domstolsprövande upp till två år. Genomför man de förändringar vi har föreslagit tillmötesgår man de fackliga kraven på den här punkten.

Jag yrkar alltså bifall till det framlagda förslaget till ändring.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Eftersom fru Lantz menar att det blir klara förbättringar om man följer det förslag som lagts på kammarledamöternas bänkar i dag vill jag bara ta upp en av de punkter som förslaget innehåller, nämligen att en arbetstagare skall kunna komma tillbaka till sin arbetsplats omedelbart, utan att arbetsgivaren vet om att den anställde har avslutat sina studier och vill återta sin plats. Jag tror inte att det skulle leda till förbättringar på arbetsmarknaden, fru Lantz. Tvärtom! Det skulle skapa väldiga problem. Tänk bara på hur den vikariens situation blir

om han eller hon plötsligt möter den ordinarie innehavaren på arbetsplatsen en morgon. Det är klart att man måste ha vissa marginaler för att få lagen att fungera.

Herr talman! Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! I 10 § sägs att arbetstagare som avbryter sin utbildning skall få återgå till sitt arbete, men det finns en passus i paragrafen som ger arbetsköparen rätt att under två veckor utestänga arbetare som av någon anledning avbrutit utbildningen. Det kan vpk inte acceptera. Om studierna avbryts av någon anledning som den anställde inte kan bestämma över skall hon eller han ha rätt att omedelbart återgå till sitt vanliga arbete – annars går vederbörande miste om två veckors lön. Tvingas man avbryta studierna av skäl som man inte själv kan råda över måste man ha den här rätten.

Utskottet har avstyrkt vårt förslag med anledning av att det skulle skapa osäkerhet – som herr Wirtén också sade – för de vikarier som har anlåtats. Det är självklart att vikarien skall åtnjuta anställningstrygghet i samma utsträckning som lagen om anställningstrygghet ger. Skulle det uppstå några merkostnader i samband med skiftet skall, enligt vår mening, arbetsköparen stå för dem. Det kommer förmodligen att bli fråga om mycket små kostnader, dels därför att det gäller en mycket kort tid, dels därför att det bara är i undantagsfall som studier kommer att avbrytas på det här sättet.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av fru Lantz under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av fru Lantz under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 238
Nej – 10
Avstår – 1

Fredagen den
29 oktober 1976

*Om anordningsbi-
dragen för dag-
hemsbyggande*

§ 9 Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1976/77:2 med anledning av motioner om arbets- och uppehållstillstånd

1976/77:3 med anledning av motioner om statliga pensionsförmåner

1976/77:4 med anledning av motion om ändrade beräkningsgrunder för utdelande av statlig belöning

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Om anordningsbidragen för daghemsbyggande

Herr socialministern GUSTAVSSON erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Edane (s) den 21 oktober anmälda interpellation, 1976/77:11, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat mig om jag överväger att utsträcka tiden för erhållande av anordningsbidrag för daghemsbyggandet i landets kommuner.

I oktober 1975 träffades en överenskommelse mellan den dåvarande regeringen och Svenska kommunförbundet om en utbyggnad av kommunernas barnomsorg. På grundval av överenskommelsen föreslogs i proposition 1975/76:92 om utbyggnad av barnomsorgen bl. a. ett nytt statsbidragssystem för kommunernas daghems- och fritidshemsverksamhet. I enlighet med överenskommelsen renodlades därvid det statliga stödet till ett kraftigt förstärkt bidrag till kommunernas driftkostnader för daghem och fritidshem jämte ett likaså förstärkt bidrag till de kommunala familjedaghemmen. Det nya statsbidragssystemet föreslogs bli genomfört den 1 januari 1977. Anordningsbidraget skulle samtidigt upphöra. De ökade kapitaltjänstkostnaderna beaktades vid beräkningen av det nya driftbidraget. Riksdagen anslöt sig under våren 1976 till de förslag om nytt statsbidragssystem som lagts fram i propositionen.

För att omedelbart få i gång ett ökat byggande av nya daghem och fritidshem beslutade den dåvarande regeringen – inom ramen för den av riksdagen lämnade finansfullmakten – om en tillfällig höjning av anordningsbidraget från 7 500 kr. till 12 000 kr. per plats som börjar byggas under tiden den 1 november 1975 till utgången av år 1976. Förordningen härom utfärdades i oktober 1975. I anslutning härtill informerades kommunerna av bl. a. socialstyrelsen om de nya reglerna för erhållande av anordningsbidrag.

De nya höjda driftbidragen till daghem och fritidshem och de regler för anordningsbidrag som övergångsvis beslutades har medverkat till att kommunerna – enligt uppgifter som nyligen insamlats av socialstyrelsen – under hösten 1976 planerar att börja bygga ca 29 000 nya platser i daghem och fritidshem. Detta är en glädjande utveckling som visar att de enskilda kommunerna har klara ambitioner att fullfölja det utbygg-

Om anordningsbidragen för daghemsbyggnader

nadsprogram som riksdagen anslöt sig till i våras. Önskemålen om att omedelbart få i gång ett ökat byggande av daghem och fritidshem genom en temporär höjning av anordningsbidragen har således infriats i kommunernas planer och motiverar därför inte i sig själv en sådan utsträckning av tiden för erhållande av anordningsbidrag som herr Olsson i Edane har efterfrågat.

Kommunförbundet har emellertid anmält att vissa kommuner har problem med att starta de byggnadsarbeten man har planerat före den 31 december 1976 bl. a. beroende på oförutsedda förseningar i materialleveranser och lokal arbetskraftsbrist. Regeringen har därför beslutat medge att det temporärt höjda anordningsbidraget på 12 000 kr. per plats skall utgå för de platser i daghem och fritidshem som börjar byggas före den 1 mars 1977. Beslutet innebär således en utsträckning av tiden för igångsättning av nya barnstugebyggen med två månader.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Först ett tack till socialministern för ett fylligt svar, som också är positivt så till vida att kommunerna får ett andrum på ytterligare två månader för att planera och bygga daghem och därmed få del av det statliga bidraget på 12 000 kr. per daghemsplats.

Det är i och för sig bra, men jag frågar mig ändå: Varför är det inte möjligt att utsträcka tiden ännu längre? Jag har i min interpellation inte angett någon önskvärd tidpunkt, men jag måste säga att jag anser att en förlängning av den bidragsberättigade perioden bör utsträckas till halvårsskiftet, främst med tanke på arbetskraftsbristen inom byggbranschen. Jag skall utveckla det litet närmare.

Kommunförbundet var redan tidigt i höst inne på tanken att få ett uppskov till stånd. Man uppvaktade dåvarande socialministern Sven Aspling. Att det inte redan då blev beslut om utsträckt tid berodde närmast på att man ville avvakta och se hur läget utvecklade sig. Någon förbättring har dock inte skett.

Kommunerna har kommit i tidsnöd. I vissa fall har inte leverantörerna av fabricerade byggnader hunnit med, och den allra svåraste nöten att knäcka har varit bristen på byggarbetskraft – precis som statsrådet säger i interpellationssvaret – beroende på lokal arbetskraftsbrist.

Som anges i svaret erbjöd den socialdemokratiska regeringen kommunerna 12 000 kr. per daghemsplats i statliga bidrag, om de började bygga före 1976 års utgång. Den stimulansåtgärden skulle aktivera kommunerna, som fram till 1980 skall bygga 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 platser i fritidshem.

Reaktionen från kommunerna har inte uteblivit. Ambitionsnivån har hos många kommuner varit hög, och de har nog rätt allmänt levt upp till de förväntningar som den socialdemokratiska regeringen ställde på kommunerna. Men problemen har under hösten tornat upp sig. På många håll råder en överhettning på byggsektorn. I mitt eget hemlän, Värmland,

Om anordningsbidragen för daghemsbyggande

finns just nu knappt en enda byggjobbare att uppbringa.

Eftersom kommunerna enligt överenskommelse inte får anordningsbidraget om inte spaden sätts i jorden före årsskiftet, har det funnits risk för panikåtgärder. Då målet alltid måste vara att få fram bra daghem är det inte lyckligt med denna hets i planerandet.

Som jag sade i början av mitt inlägg är det bra att socialministern är lyhörd för det här problemet och utsträcker tiden, men av kostnadsskäl och av sysselsättnings-skäl hade det varit värdefullt om regeringen gått ett steg längre och utökat tiden, helst då fram till halvårsskiftet.

Jag vill därför rikta två frågor till socialministern:

1. Av vilken orsak begränsade regeringen den utsträckta tiden till två månader?

2. Om problemen med brist på byggarbetskraft och förseningar i materialleveranser kvarstår den 1 mars, kan socialministern tänka sig att på nytt pröva frågan om ytterligare utsträckt tid, förslagsvis fram till halvårsskiftet 1977?

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det torde vara väl känt att vpk har en annan inställning i denna fråga än de övriga partierna. Vi anser att anordningsbidraget om 12 000 kr. skall utgå under hela planperioden, dvs. fram till 1980, och att det skall justeras med hänsyn till kostnadsutvecklingen. Vi krävde detta som enda parti i samband med beslutet om utbyggnaden av barnomsorgen i våras. På sikt bör staten överta samtliga kostnader av den enkla anledningen att först då kan målsättningen om en *bra* barnstugeplats åt alla barn garanteras. Särskilt viktigt är detta krav ur kvalitetssynpunkt. Personaltätheten exempelvis är så viktig att den inte får utsättas för kommunal kostnadsjakt.

Socialministern sade i sitt svar på herr Olssons i Edane interpellation att kommunerna planerar att börja bygga 29 000 nya platser i daghem och fritidshem under hösten 1976. Men socialministern undvek att ta upp den fortsatta planeringen, och den visar skrämmande siffror. Under våren 1977 planeras bara 2 900 platser i daghem och omkring 1 000 platser i fritidshem enligt socialstyrelsens nyligen redovisade siffror – en nedgång från 30 000 till 4 000 platser alltså.

Skälen härtill är väl kända. Kommunernas ekonomi är i dag inte sådan att de tål väsentligt ökade utgifter utan kraftiga kommunalskattehöjningar, som då främst drabbar låginkomsttagarna. I många kommuner, särskilt i de borgerligt styrda, tycks dessutom intresset för en utbyggnad av barnstugeverksamheten vara minimalt. Det är bl. a. därför som vi har krävt bindande normer för kommunerna i det avseendet. Vad som inte heller framgår av totalsiffran 29 000 är de enskilda kommunernas utbyggnadsplaner, och de är synnerligen varierande.

Ytterligare ett skäl till att anordningsbidraget bör utgå under hela planperioden är det enkla faktum att nuvarande system, som präglas av ett

hattande hit och dit, leder till en total ryckighet i kommunernas planering.

Att socialdemokraterna börjar vakna upp så här i efterhand och inser riktigheten i vänsterpartiet kommunisternas krav tycker jag i och för sig är mycket glädjande. Men jag tycker fortfarande att det är alltför moderata krav man framför. Jag skulle i stället vilja fråga socialministern om han mot bakgrund av den katastrofala brist som råder på barnstugeplatser och de siffror som redovisas av socialstyrelsen är beredd att medverka till att anordningsbidraget får utgå under hela planperioden och att staten på sikt övertar samtliga kostnader för barnomsorgen.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Som jag har framhållit i mitt svar har Kommunförbundet och vissa kommuner påpekat att igångsättningen av vissa förskolebyggen, som planeras bli påbörjade under hösten 1976, kan äventyras på grund av brist på byggnadsarbetare. Det är detta som vi har försökt undvika genom den beslutade förlängningen. Sedan kan man ha olika meningar om hur lång övergångstiden skall vara; det är en avvägningsfråga. Men vi har bedömt att vi skulle klara de problem som kommunerna har redovisat genom en förlängning med två månader.

Jag vill också framhålla att avsikten inte är att anordningsbidrag skall fortsätta att utgå för sådana byggen som kommunerna planerat för igångsättning under år 1977. En ytterligare förlängning av igångsättningstiden skulle kunna leda till det resultatet. En sådan åtgärd skulle inte vara förenlig med det nya statsbidragssystem som riksdagen beslutade om under våren och som innebar att kapitaltjänstkostnaderna räknades in i det kraftigt höjda driftbidraget, som utgår fr. o. m. år 1977. Detta måste man ha i minnet.

Till fröken Hjelmström vill jag säga att jag i mitt interpellationssvar har tagit upp den fråga som interpellanten hade ställt, nämligen om en förlängning av anordningsbidraget. Under 1976/77 beräknar man att sätta i gång byggandet av 36 000 nya platser. Den grundläggande överenskommelsen mellan Kommunförbundet och regeringen innefattade en utbyggnad av 34 000 platser. Kommunerna ligger alltså i planeringen före det program som låg till grund för den här diskussionen.

Så till frågan om jag vill medverka till att anordningsbidraget skall fortsätta. Jag har delvis gett svaret. Här vill jag bara säga att vi skall medverka till att den överenskommelse som låg till grund, och som sedan riksdagen anslöt sig till, skall fullföljas i det praktiska arbetet.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag tackar socialministern för det senaste tillägget. Med hänsyn till de nya signalerna beträffande driftbidraget framöver skall jag fortfarande begränsa mina krav till en kortare förlängning av den period det här gäller. Men vad jag vill hävda är att om man tar hänsyn

Fredagen den
29 oktober 1976

Om anordningsbidragen för daghemsbyggande

till helger o. d., så blir det i realiteten bara en och en halv månad som denna förlängning kommer att omfatta. Nog borde väl ändå regeringen ha kunnat tänja ut tiden till åtminstone det första kvartalet, när man nu inte anser sig kunna gå med på det första halvåret.

Det förslag som regeringen nu framlägger ger ju inget större utrymme för spridning. Jag vill nog mena att vi har kvar i stort sett samma press, samma puckel, samma bekymmer med arbetskraft och entreprenörer. Egentligen tror jag att socialministern är enig med mig om att det för landets kommuner hade varit till fördel, om de hade fått hela första halvåret 1977 på sig för planering och byggstart. Jag tror att många kommuner kommer att uppfatta de här två månaderna som något av en halvmesyra.

Regeringens beslut ligger fast, efter vad jag förstår, och vi får kanske tillfälle att återkomma i slutet av februari och göra en utvärdering av den förlängning av tiden som nu medgetts och som jag tackar för, även om jag ingalunda tycker att den är tillräcklig.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tycker att det är dubbelspel när man, som socialministern gör, först säger att regeringen kommer att medverka till att kommunerna bygger ut 100 000 daghemsplatser under en femårsperiod och sedan inte ger de ekonomiska förutsättningarna för kommunerna att kunna klara av det. Något borde väl ändå de siffror stämma till eftertanke som redovisats från socialstyrelsen, nämligen 24 000 daghemsplatser under den period då anordningsbidraget utgår och 2 900 platser i vår, när anordningsbidraget alltså upphör. Kommunerna har – det är väl känt också för den borgerliga regeringen – en ansträngd ekonomi.

Sedan kan man också fråga sig om inte behovet på något sätt borde påverka möjligheterna till att anordningsbidrag utgår, därför att även om man nu planerar att bygga 36 000 platser under en tvåårsperiod, så har ju behovet, köerna till daghemmen, samtidigt vuxit och närmare fördubblats.

Socialministern sade att driftbidraget har höjts. Ja, det är riktigt, men det täcker i dag inte ens personalkostnaderna, vilket leder till att kommunerna med den ansträngda ekonomi som de har driver en kostnadsjakt också där. Både centerpartiet och folkpartiet drev ju tidigare kravet på bindande normer för personaltätheten. Hur har man tänkt sig att kommunerna skall kunna uppfylla det, om man inte ens vill se till att driftbidraget täcker personalkostnaderna?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Anmälades och bordlades

Propositioner

1976/77:12 om ändring i körkortskungörelsen (1972:592)

1976/77:13 om ändring i lagen (1970:65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m.

Nr 20

Fredagen den
29 oktober 1976

Anmälan av
interpellationer

§ 12 Anmälan av interpellationer

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 29 oktober

1976/77:25 av herr *Norling* (s) till herr kommunikationsministern om den planerade post- och godsterminalen i Solna:

Enligt uppgift har regeringen beslutat upphäva det av den socialdemokratiska regeringen fattade beslutet om stadsplan för Solna kommun som gav möjlighet för statens järnvägar och postverket att förlägga en post- och godsterminal till området Västerjärva.

Byggandet av terminalen är mycket angeläget. Efter många års utredning stod det klart att något ur samhällsekonomisk och företagsökonomisk synpunkt godtagbart alternativ till Solnaterminalen inte fanns. Detta förhållande, tillsammans med det mycket angelägna kravet från tusentals anställda vid såväl SJ som posten att inom överskådlig tid få möjlighet till en bättre arbetsmiljö än de har i dag gjorde det angeläget att ta beslut som ledde fram till en så tidig byggstart som möjligt.

Med hänvisning till det anförda vill jag till herr kommunikationsministern ställa följande frågor:

1. På vilka grunder har regeringen beslutat upphäva tidigare beslut om byggande av post- och godsterminal i Solna?

2. Vilka diskussioner förde kommunikationsministern med SJ, postverket och de anställdas organisationer innan bostadsminister Olsson enligt tidningsuppgifter gav till kända regeringens beslut vid ett möte i Solna?

3. Om inget samråd ägde rum med de anställda enligt reglerna för medbestämmande, hur vill kommunikationsministern förklara det?

4. Vad avser kommunikationsministern att göra i det uppkomna läget?

1976/77:26 av herr *Granstedt* (c) till fru bostadsministern om fördelningen av statliga arbetsplatser inom Stockholmsregionen:

Ett av de största problemen ur samhällsplaneringssynpunkt i Stockholmsregionen är den ojämna fördelningen mellan bostäder och arbetsplatser. Medan vissa kommuner har en arbetsplatskoncentration som närmar sig det dubbla jämfört med antalet förvärvsarbetande i kommunen

finns det i många andra kommuner bara sysselsättningsstillfällen för en bråkdel av invånarna. Detta förhållande leder till långa arbetsresor. Män- niskorna får därigenom mycket långa och tröttande arbetsdagar. Möj- ligheterna till fritidsliv och familjeliv beskärs. Stora krav ställs på tra- fikapparatusens utbyggnad, vilket leder till betydande samhällsekonomiska kostnader och problem med trängsel och köer. Kraven på nya trafikleder får dessutom allvarliga konsekvenser ur miljösynpunkt. Lika allvarligt ur miljösynpunkt är att bostadsområdena i de arbetsplatsfattiga kom- munerna lätt får en utpräglad sovstadskarakter med mycket liten aktivitet under dagtid.

Staten är en dominerande arbetsgivare i Stockholmsområdet. De stat- liga arbetsplatserna är i huvudsak placerade i de arbetsplatstätaste kom- munerna och bidrar därmed aktivt till obalansen i regionen. En struktur med närhet mellan bostäder och arbetsplatser måste vara ett grundlägg- ande mål för samhällsplaneringen i Stockholmsregionen. En avgörande förutsättning för att detta mål skall kunna uppnås är att staten i samband med ny- och omlokalisering av sina verksamheter tar hänsyn till den sysselsättningsmässiga balansen i regionen. Hittills har tendenserna i den riktningen varit mycket blygsamma. I en interpellationsdebatt mellan mig och dåvarande arbetsmarknadsministern i maj 1974 var denne inte heller beredd att göra några utfästelser för framtiden.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till fru bostadsministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att medverka till en bättre fördelning av statliga arbetsplatser i Stockholmsregionen i syfte att underlätta arbetet för att åstadkomma en inomregional balans?

1976/77:27 av herr *Lindström* (s) till herr industriministern om syssel- sättningsproblemen i Karlskrona:

Karlskrona kommun har under efterkrigstiden tidvis varit den kom- mun i Sverige som drabbats hårdast av utflyttningsproblem. Inte minst försvarets omorganisationer har bidragit till dessa problem. Kommunen har gjort stora ansträngningar och stora ekonomiska uppoffringar för att vända den negativa strömningen av befolkningen mot en positiv sådan. Sedan slutet av 1960-talet har dessa mycket hårda ansträngningar kunnat ge aningar om en stadgad positiv vändning. Tyvärr ger den senaste tidens utveckling indikationer om en ny regressperiod. Hoten mot sysselsätt- ningen hopar sig f. n. i Karlskronaregionen.

Gränges satsning på Gränges Offshore, som skulle ha inneburit flera hundra arbetstillfällen i regionen, konstaterades vara ett misslyckande innan den kom till utförande. Endast kommunens andel av förberedande investeringar och andra förberedelser hade hunnit genomföras innan be- slutet om avbrytandet av Offshoresatsningen beaktgjordes. De arbets- tillfällen som kommunen här räknat med kommer nu ej till stånd.

Karlskronavarvet har f. n. en god beläggning, men anledning finns

att befara en vikande sysselsättning även på varvet i framtiden i takt med minskande orderingång från försvaret. Med den djupa varvskris som världen nu upplever som bakgrund torde varvet ha små möjligheter att kompensera en vikande militär orderingång med civila order.

Uddcomb, som tillverkar tunga detaljer för kärnkraftverken, har full beläggning endast t. o. m. nästa år. Regeringens planerade energipolitik orsakar djup oro och stor förvirring bland Uddcombs omkring 750 anställda. Dessa måste fråga sig om man nu skall avbryta pågående arbeten på reaktortankarna för kärnkraftverken i Oskarshamn, Ringhals och Forsmark. Regeringen har uttalat avsikten att stoppa den balanserade, försiktiga utbyggnad av kärnkraften som socialdemokratin står för. Om man bortser från de ödesdiga konsekvenser detta kommer att innebära för vår energiförsörjning under den övergångstid som erfordras innan alternativa energikällor är tekniskt och ekonomiskt genomförbara, undanrycker detta grundvalen för Uddcombs existens och därmed sysselsättningen för ett stort antal yrkesverksamma i Karlskrona.

Med tanke på den mycket speciella maskinpark och annan utrustning som Uddcomb har och med tanke på det kvalificerade speciella tekniska kunnande som företagets anställda besitter, torde det vara klart att stora svårigheter föreligger att konkurrensmässigt gå över till icke-nukleär produktion vid företaget.

Vid Telefon AB L M Ericssons två fabriksenheter inom Karlskrona-regionen pågår stora nedskärningar av personalstyrkan på grund av införande av ny teknik i telefonapparaten. Personalstyrkan har där under det gångna året skurits ned med omkring 250 personer och anställningsstopp råder fortfarande vid företaget, vilket innebär ytterligare personalminskning på grund av den s. k. naturliga avgången.

Under den vecka som nu pågår har AB Felix meddelat att man utreder huruvida man skall lägga ned produktionen i företagets fabrik i Fågelmara, Karlskrona, eller i fabriken i Simrishamn. Ett för Karlskrona negativt beslut i denna fråga skulle innebära att ytterligare 120 arbetstillfällen tas bort.

Karlskrona har även sysselsättningsproblem inom tekoindustrin. Jacobsons konfektionsfabrik, som ingick i SweTecogruppen, avvecklades under de dagar med politiskt vakuum som inträffade när den olyckliga valutgången utlöste regeringsskifte. Ett 70-tal anställda blev arbetslösa. Kommunpolitikernas enträgna arbete med att rädda denna sysselsättning skrinlades genom att ingen i regeringsställning kunde ta ställning till en garanti på 2 milj. kr.

Verksamheten vid centrala beklädnadsverkstaden (CBV) i Karlskrona har främst varit inriktad på arbeten för statliga myndigheter. CBV har inte i sin produktion kunnat effektivt konkurrera prismässigt med lågprisländer, som givits tillfälle att med låga lönelägen och ofta låg kvalitet överta även statliga order. På grund av denna låga konkurrenskraft beslöt riksdagen i våras att driften vid CBV skall avvecklas senast den 30 juni 1977. Ca 130 anställda kommer i och med detta att bli arbetslösa. I

Fredagen den
29 oktober 1976

*Anmälan av
interpellationer*

samband med detta beslut att avveckla CBV uttalade industriministern i proposition att alla ansträngningar skall göras för att bereda de anställda annan sysselsättning. Under eftersommaren i år konkretiserade den dåvarande industriministern Rune Johansson sitt uttalande genom att utlova helhjärtad statlig satsning på en ny tekoindustri i Karlskrona, där huvudparten av de anställda vid CBV och Jacobsons skulle beredas arbete.

Med hänvisning till det anförda vill jag till herr industriministern ställa följande frågor:

Avser industriministern att infria sin företrädares intentioner och löften i samband med riksdagens behandling av proposition 1975/76:122 när det gäller tekoindustrin i Karlskrona?

Vad avser regeringen i övrigt att göra för att säkra en rimlig sysselsättningsnivå i Karlskronaregionen?

1976/77:28 av herr *Lorentzon* i Kramfors (vpk) till herr industriministern om regeringens skogspolitik:

Inom den borgerliga regeringen är det centerpartiet som helt tagit hand om skogssektorn. Över skogsindustrin bestämmer industriminister Nils Åsling (c). Dennes statssekreterare Gunnar Söder (c) kommer direkt från Gunnar Hedlunds (c) skogsbolag NCB. Jordbruksminister Ander Sahlgren (c), nyligen i styrelsen för Södra Skogsägarna, bestämmer även över skogspolitiken. Fru Elvy Olsson (c) har som bostadsminister också hand om skogsindustrins utbyggnadsplaner. Av detta framgår att centerpartiet ägnar skogssektorn särskilt stor vikt. Intressant i sammanhanget är därför att få veta vilken linje den nya regeringen, och då framför allt centern, har valt.

Vilken skogspolitik representerar regeringen? Representerar herr Dahlgren och fru Olsson fortfarande olika meningar om skogsindustrins utbyggnad och den nya råvarulagen? I våras då riksdagen beslutade om regeringsprövning av varje större utbyggnad inom skogsindustrin bröt den nuvarande bostadsministern fru Elvy Olsson mot sitt eget parti och det samlade borgerliga lägret, som var motståndare till en dylik prövning, och följde de två arbetarpartierna. Det blev därmed majoritet för regeringsprövning.

Nu har jordbruksministern offentligt förklarat att skogsbranschen själv skall lösa sina problem och bygga ut under eget ansvar. De löneanställda anser dock på goda grunder att dylikt ansvar inte är att söka bland ägarna till skogsindustrin. Arbetstagarna vill av kända skäl inte ha någon utbyggnad av skogsindustrin. I dag ligger dock massvis av ansökningar om utbyggnader. Det synes som om varje företag med självaktning inom skogsindustrin ser sig tvingad att bygga ut sina anläggningar. Tillgänglig skogsråvara svarar inte alls mot dessa utbyggnadsplaner. 1973 års skogsutredning förklarade i sitt i fjol avlämnade betänkande: "Skogsindustrins råvarubehov har nu nått en sådan nivå att virkestillgången är en klart begränsande faktor." Man måste enligt utredningen räkna med en vir-

kesbrist på 15–20 miljoner kubikmeter per år. Trots detta faktum kräver skogsindustrin omfattande utbyggnader, som den svenska skogsråvarubasen inte alls kan svara för.

Skogsindustrins önskade utbyggnadsplaner kommer, därest de förverkligas, att innebära nedlagda sågverk och fabriker och därmed massavskedanden av löneanställda. Sågverk som saknar egna skogstillgångar – de är i flera fall placerade i inlandet – kommer att vara de första som måste lägga ned verksamheten. De mindre fabriksenheter kommer att gå samma väg.

De fackliga förbunden – Skogs, Trä, Pappers, SIF och SALF – har i kraftiga ordalag vänt sig mot skogsindustrins utbyggnadsplaner. Dessa fackförbund menar att det för att trygga sysselsättningen och den regionala balansen måste till en statlig styrning och en kontroll av virkesförbrukningen och utbyggnaden. Skogsarbetarförbundet har gång på gång krävt vidareförädling inom landet av skogsråvaran och ett slut på den omfattande exporten av råvara och halvfabrikat.

Vänsterpartiet kommunisterna har i riksdagen ända sedan år 1966 i motioner yrkat på en vidareförädling av skogsråvaran och en avancerad forskning för att ur skogen som råvara få fram nya produkter och därmed ytterligare sysselsättning inom skogsindustrin.

Regeringen och framför allt centerpartiet måste ge ett klart besked. Vilka vägar skall man följa? Skall regeringen tillfredsställa de stora skogsbolagens önskemål om ännu större enheter, med en ännu större utslagning av arbetskraft och en ännu större energiförbrukning inom denna processindustri? Skall man, som jordbruksministern framhållit, låta skogsbranschen själv lösa sina problem och bygga ut under eget ansvar och låta de fria marknadskrafterna ha fritt spelrum? Eller skall regeringen följa de fackliga organisationernas krav på en vidareutveckling av och därmed hushållning med skogsråvaran? Om regeringens skogspolitik svävar vi alla i okunnighet.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att få ställa följande fråga till herr industriministern:

Vad är regeringens skogspolitik?

1976/77:29 av fru *Radesjö* (s) till herr industriministern om sysselsättningsproblemen i Ale kommun, m. m.:

Under hösten 1975 meddelade ledningen för PLM att driften vid glasbruket i Surte skulle avvecklas. Åtgärden var ett led i en strukturanpassning av den svenska flaskglasproduktionen, där enligt uppgift en överkapacitet förelåg.

Beskedet vållade djup oro bland de anställda. Ca 600 personer berördes direkt. Även de indirekta följderna orsakade bekymmer. Ale kommun, inom vilken bruket är beläget, är i hög grad beroende av att driften och därmed sysselsättningen vidmakthålls.

Frågan om Surte glasbruk och statsmakternas beredvillighet till insatser för Ale kommun diskuterades i denna kammare i november 1975. Då-

Fredagen den
29 oktober 1976

*Anmälan av
interpellationer*

varande industriministern markerade ett starkt intresse från statsmakernas sida för att medverka till rimliga lösningar. Samma grundsyn kom till uttryck i en skrivelse från industridepartementet till Ale kommun i september i år.

Den nuvarande regeringen har inte närmare klargjort sina intentioner i fråga om branschproblem av den art som kommer till uttryck i fallet Surte. Inte heller har den dokumenterat sin beredvillighet att genom selektiva insatser klara utsatta orters och företags fortbestånd eller sin vilja att medverka till alternativa företagslokaliseringar.

Den ideologiska grundsyn regeringspartierna omfattar innebär bl. a. att de s. k. självläkande krafterna skall lämnas fritt spelrum när det gäller utvecklingen inom näringslivet. Därvidlag finns en skillnad gentemot den tidigare socialdemokratiska regeringens uppfattning, enligt vilken det var en förpliktelse för statsmakterna att i möjligaste mån korrigera just marknadskrafternas ofta slumpmässiga och brutala inverkan på samsällskapet. Insikten om dessa skillnader i synsätt har fördjupat den oro och ovisshet som sedan något år tillbaka präglat situationen i Surte och i Ale kommun.

Jag vill mot den redovisade bakgrunden till herr industriministern ställa följande frågor:

Är industriministern införstådd med den allvarliga situation som är under utveckling inom Ale kommun till följd av beslutet om nedläggning av Surte glasbruk?

Kan man förvänta sig att den nuvarande regeringen är beredd att göra effektiva insatser för att säkerställa arbetstillfällena i kommuner som i extremt hög grad är beroende av en industri eller ett fåtal stora industrier?

Vilka konkreta åtgärder avser industriministern att vidta i fråga om Surte?

1976/77:30 av herr *Feldt* (s) till herr statsrådet Johansson om Sveriges engagemang i det internationella energiprogrammet.

Sverige är sedan november 1974 medlem av det internationella energioorganet IEA (International Energy Agency) och därmed också anslutet till det internationella energiprogrammet IEP (International Energy Program). Detta program behandlar medlemsländernas försörjning med olja i krissituationer, information om oljemarknaden, ett långsiktigt samarbete på energiområdet samt medlemsländernas förhållande till producentländer och andra konsumentländer.

Bakgrunden till IEA:s tillkomst var de påfrestningar som den internationella oljemarknaden utsattes för under det s. k. oljeembargot vintern 1973–1974 och de försörjningssvårigheter som i växlande utsträckning drabbade de industrialiserade länderna. De kraftiga höjningarna av råoljepriserna skärpte vidare kraven på en långsiktig omläggning av energiförsörjningen i syfte att minska beroendet av importerad olja.

När regeringen i propositionen 1975:42 föreslog riksdagen att ratificera

IEP-avtalet anfördes som huvudskäl för Sveriges anslutning nödvändigheten av att skapa bästa möjliga förutsättningar för att trygga Sveriges oljeförsörjning vid eventuella framtida tillförselkriser. De automatiskt verkande reglerna för tilldelning av olja i krislägen ansågs gynnsamma ur svensk synpunkt. Samtidigt innebar tillkomsten av IEP att försörjningssituationen försämrades för länder som stod utanför avtalet. I alla händelser ledde det till ett beroende av IEA-ländernas vilja att bistå även icke-medlemsländer.

Vidare bedömdes det vara av värde för Sverige att få del av den information om oljemarknaden som samlas i IEA och att delta i ett brett internationellt samarbete på energiområdet.

Vid anslutningen till programmet gjorde Sverige, liksom Österrike och Schweiz, ett förbehåll med avseende på neutralitetspolitiken.

Propositionen bifölls av riksdagen. Med anledning av propositionen väcktes emellertid en motion 1975:1977 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. vari hemställdes att Sveriges anslutning till IEP skulle uppskjutas till maj 1976 eller den senare tidpunkt då klarhet nåtts om IEA:s politik i vissa avseenden.

Motionärerna ansåg bl. a. att det var principiellt felaktigt att rika länder sluter sig samman för att tillgodose sina egna intressen i organ där u-länderna ställs utanför. De pekade vidare på USA:s dominerande roll i IEA och de risker detta via den amerikanska utrikespolitiken kunde skapa för alla IEA-länder. Motionärerna kritiserade även innehållet i IEP:s långsiktiga energisamarbete, vars forskningsprogram sades vara i huvudsak inriktat på kärnenergifrågor.

I den nyligen tillträdde regeringen är herr Johansson som energiminister huvudansvarig för Sveriges energiförsörjning. IEA har nu varit i verksamhet i nära två år. En försörjningsplan för krislägen har upprättats. Visst samarbete har inletts på energiförsörjningens område. IEA fungerar även som beredningsorgan i den s. k. nord-syddialogen. Mot den bakgrunden är det enligt min mening värdefullt att riksdagen bereds tillfälle att höra statsrådet Johanssons uppfattning om Sveriges deltagande i det internationella energiprogrammet.

Jag anhåller därför att till herr statsrådet Johansson få rikta följande frågor:

Hur ser statsrådet i dag på det internationella energiprogrammet?

Är det värdefullt för Sverige att delta i detta samarbete eller planerar regeringen några förändringar vad gäller Sveriges engagemang?

Fredagen den
29 oktober 1976

*Meddelande om
frågor*

§ 13 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 oktober

1976/77:49 av herr *Håkansson* i Trelleborg (s) till herr industriministern om strukturomvandlingen inom gummiindustrin:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet föreslå med anledning av den pågående strukturomvandlingen av den svenska gummiindustrin?

1976/77:50 av herr *Jonsson* i Husum (s) till herr kommunikationsministern om förlängning av ostkustbanan, m. m.:

Ostkustbanans förlängning med sträckan Härnösand–Umeå samt industrispåret Örnsköldsvik–Husum har vid skilda tillfällen varit aktuell. För industrins och kommunernas framtida planering är det nödvändigt att få besked om när frågan kommer att lösas.

När avser herr kommunikationsministern att presentera förslag till industrispår mellan Örnsköldsvik och Husum samt när kan förlängning av ostkustbanan mellan Härnösand och Umeå ske och vilken sträckning får i så fall den nya banan?

1976/77:51 av herr *Persson* i Heden (c) till herr kommunikationsministern om fördelningen av visst anslag till statens vägverk:

Vill statsrådet redovisa fördelningen av det extra anslag på 200 milj. kr. till statens vägverk som riksdagen efter lottning beslöt våren 1976?

1976/77:52 av herr *Strindberg* (m) till herr socialministern om rätt till delpension för egenföretagare:

Är statsrådet beredd att göra sådan förändring i lagen om delpensionsförsäkring att egenföretagare ges samma möjlighet till delpension som nu gäller för anställda?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 12.13.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

1976/77

20

Fredagen den 29 oktober

Herr talmannen 3

” Alsén (s) 29, 35, 37

Fru Anér (fp) 33, 36

Herr Börjesson i Falköping (c) 27, 42, 44

” Börjesson i Glömminge (c) 42

” Granstedt (c) 22, 25, 26

” Gustavsson, socialminister 50, 53

Fröken Hjelmström (vpk) 52, 54

Herr Hjorth (s) 37, 39, 41

” Johansson i Arvika (s) 8

” Korpås (c) 38, 40

Fru Lantz (vpk) 45, 48, 49

Herr Norling (s) 11, 17, 19

” Olsson i Edane (s) 51, 53

” Sörenson (s) 4, 25, 26

” Turesson, kommunikationsminister 16, 18

” Wirtén (fp) 47, 48

” Åkerlind (m) 20

